

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 4

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

บทที่ 4 กลยุทธ์และวิธีสอนสังคมศึกษา

4.1 ความหมายของกลยุทธ์และวิธีสอน

4.1.1 กลยุทธ์การสอน

4.1.2 วิธีสอน

4.2 กลยุทธ์และวิธีสอนสังคมศึกษา

4.2.1 กลยุทธ์การสอนทางตรง (direct instructional strategy)

4.2.1.1 วิธีสอนแบบบรรยาย (lecture method)

4.2.1.2 วิธีสอนแบบสาธิต (demonstration method)

4.2.2 กลยุทธ์การสอนทางอ้อม (indirect instructional strategy)

4.2.2.1 วิธีสอนแก้ปัญหา (problem solving method)

4.2.2.2 วิธีสอนแบบโสเครติส (Socratic method)

4.2.3 กลยุทธ์การสอนแบบมีปฏิสัมพันธ์ (interaction instructional strategy)

4.2.3.1 วิธีสอนแบบอภิปรายกลุ่มย่อย (small group discuss)

4.2.3.2 วิธีสอนแบบแสดงบทบาทสมมติ (role play)

4.2.3.3 วิธีสอนแบบแสดงละคร (dramatization)

4.2.4 กลยุทธ์การสอนเน้นประสบการณ์ (experiential instructional strategy)

4.2.4.1 วิธีสอนแบบใช้สถานการณ์จำลอง (simulation)

4.2.4.2 วิธีสอนแบบไปทัศนศึกษา (field trip)

4.2.5 กลยุทธ์การสอนแบบอิสระ (independent instructional strategy)

4.2.5.1 วิธีสอนแบบใช้บทเรียนโปรแกรม (programmed instruction)

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. อธิบายความหมายของกลยุทธ์และวิธีสอนได้ (ด้านความรู้)
2. เลือกวิธีสอนสำหรับการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาที่เหมาะสมได้ (ด้านทักษะการคิด)
3. ร่วมกันออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาตามวิธีสอนที่เลือกได้ (ด้านทักษะกระบวนการ)
4. อภิปรายความสำคัญของการวางกลยุทธ์และเลือกวิธีสอนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาได้ (ด้านคุณลักษณะและเจตคติ)

จำนวนชั่วโมงสอน 4 ชั่วโมง (1 สัปดาห์)

กิจกรรมการเรียนรู้การสอนประจำบท

สัปดาห์ที่ 6 (4 ชั่วโมง)

1. กิจกรรมก่อนเรียน

ผู้เรียนศึกษาเนื้อหาบทเรียนที่ 4 จากเอกสารประกอบการสอน

2. กิจกรรมในห้องเรียน

2.1 ผู้เรียนเล่นเกมลับสมอง แล้วครูบรรยายเชื่อมโยงกับเรื่อง การวางกลยุทธ์การสอน

2.2 ผู้สอนบรรยายเรื่อง กลยุทธ์การสอนและวิธีสอน

2.3 ผู้เรียนแบ่งกลุ่มทำกิจกรรมวางกลยุทธ์การสอน ด้วยเทคนิค SCAMPER หรือ PMI แล้วตัวแทนแต่ละกลุ่มจับสลากเลือกผลลัพธ์การเรียนรู้สังคมศึกษาที่ต้องการให้เกิดแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา เช่น ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (critical thinking skill) ทักษะทางอารมณ์และสังคม (emotional and social skill) กรอบความคิดเติบโต (growth mindset) ความยึดมั่นผูกพันในความเป็นพลเมือง (civic engagement) จิตสำนึกในความเป็นโลก (global awareness) และ ความฉลาดทางการเงิน (financial literacy) เป็นต้น (ดูคำอธิบายเทคนิค SCAMPER และ PMI ในภาคผนวก จ.)

2.4 ผู้เรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลการทำกิจกรรม แล้วร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับความสำคัญของการวางกลยุทธ์และเลือกวิธีสอนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา

3. กิจกรรมหลังเรียน

ผู้เรียนตอบคำถามท้ายบทเพื่อวัดประเมินผลด้านความรู้และเพื่อทบทวนตนเอง

สื่อการเรียนรู้การสอนประจำบท

1. แผนบริหารประจำบท
2. เอกสารประกอบการสอน
3. ไฟล์นำเสนอเนื้อหาการสอน (Power point)
4. สื่อและอุปกรณ์การเล่นเกมลับสมอง
5. สลาก
6. กระดาษ A4 และอุปกรณ์วาดภาพระบายสี

การวัดและประเมินผลประจำบท

1. ด้านความรู้ ใช้วิธีการตรวจคำตอบของคำถามท้ายบท

2. ด้านคุณลักษณะและเจตคติ ใช้วิธีการสังเกตการตอบคำถามหรือการแสดงความคิดเห็น
3. ด้านทักษะการคิดและทักษะกระบวนการ ใช้วิธีการประเมินคุณภาพงานที่มอบหมายและสังเกตพฤติกรรม

บทที่ 4

กลยุทธ์และวิธีสอนสังคมศึกษา

“การสอน” เป็นขั้นตอนที่ครูดำเนินการอย่างมีหลักการ เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่ต้องการหรือตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ โดยพิจารณาวิธีการที่เหมาะสมมาจากจุดประสงค์การเรียนรู้และธรรมชาติของนักเรียน อนึ่ง วิธีสอนมีหลากหลายวิธีและไม่สามารถตัดสินได้ว่าวิธีใดเป็นวิธีสอนที่ดีที่สุดเพราะว่าแต่ละวิธีมีข้อดีและข้อจำกัดแตกต่างกัน ดังนั้นในการเลือกใช้วิธีสอนครูต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาสาระของวิชา ความสามารถของครู ความสามารถของนักเรียน เวลา สถานที่ และจำนวนนักเรียนเป็นสำคัญ ซึ่งการวางแผนและตัดสินเลือกวิธีสอนที่เหมาะสมที่สุดจัดเป็น “กลยุทธ์การสอน”

4.1 ความหมายของกลยุทธ์และวิธีสอน

4.1.1 กลยุทธ์การสอน (teaching strategies)

“กลยุทธ์การสอน” (teaching strategies) มาจากคำสองคำมาประกอบกัน คือ คำว่า “กลยุทธ์”(strategy) และ “การสอน” (teaching) เพื่อให้เข้าใจความหมายของคำว่า “กลยุทธ์การสอน” จึงจะอธิบายความหมายของแต่ละคำสำคัญดังนี้

Dewey (1916) นิยามว่า “การสอน” หมายถึง การออกแบบและการสร้างสิ่งแวดล้อมเพื่อให้นักเรียนได้เรียนและมีประสบการณ์กับสิ่งแวดล้อม และทำให้เกิดการศึกษาวิธีการเรียนรู้

Wiles (1975) นิยามความหมายของ “การสอน” ไว้ 4 ประการ คือ

1) การสอน คือ การชี้แนะ หมายถึง ช่วยเหลือ แนะนำ จัดวัสดุ และส่งเสริมให้คิดทำสิ่งต่าง ๆ ที่นักเรียนอยากรู้หรืออยากเห็น

2) การสอน คือ การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ โดยที่ครูเป็นผู้รวบรวมความรู้ และจัดความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์ตามความจริงให้ง่ายและน่าสนใจ เพื่อสะดวกแก่การที่นักเรียนจะได้เข้าใจและรับไว้ได้

3) การสอน คือ การที่ครูทำงานร่วมกับนักเรียนเพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบรู้จักคิดรู้จักทำด้วยตนเอง

4) การสอน คือ การแนะนำแนวทางให้แก่ นักเรียนโดยใช้วิธีสอนแบบต่าง ๆ และกิจกรรมที่เหมาะสมให้กับนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเจริญงอกงามและมีพัฒนาการในทางที่พึงปรารถนา ตรงกับจุดประสงค์ของการศึกษา

Good (1973) นิยามความหมายของ “การสอน” ไว้ 2 ลักษณะดังนี้

1) ความหมายอย่างกว้าง: การสอน หมายถึง การจัดสภาพการณ์ จัดสถานการณ์ หรือจัดกิจกรรมที่จะทำให้การเรียนรู้ของนักเรียนดำเนินไปด้วยความราบรื่น รวมทั้งกิจกรรมที่จัดอย่างมีระเบียบแบบแผน และกิจกรรมที่จัดเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่มีพิธีรีตรอง

2) ความหมายอย่างแคบ: การสอน หมายถึง การกระทำอันเป็นการอบรมสั่งสอนนักเรียนตามสถานศึกษาโดยทั่วไป

ทิตินา แชมมณี (2544) กล่าวว่า “การสอน” เป็นการบอก กล่าว สั่ง อธิบาย ชี้แจง หรือแสดงให้ดู การสอนเป็นการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และเจตคติต่าง ๆ โดยให้ครูและผู้รับ หรือครูและศิษย์มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในกระบวนการเรียนรู้ โดยครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญเป็นผู้จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นตามความคิดเห็นและความสามารถของตน นักเรียนหรือศิษย์เป็นผู้รับการถ่ายทอดตามแต่ครูจะให้การสอน โดยครูนี้เกิดขึ้นทุกแห่ง ไม่จำกัดเวลาและสถานที่ แล้วแต่สถานการณ์และความพอใจของครู

สรุปได้ว่า “การสอน” เป็นการกระทำของครูในการออกแบบและจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ ถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และเจตคติต่าง ๆ ชี้แนะ ช่วยเหลือ เพื่อให้ นักเรียนได้มีประสบการณ์และเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา

อนึ่ง “การสอน” เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ “กลยุทธ์” ที่ได้ออกแบบเพื่อประสงค์ให้นักเรียนไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ กลยุทธ์ดังกล่าวเกี่ยวข้องข้องกับการสื่อสาร ภาวะผู้นำ การจูงใจ การจัดการ และวินัยในชั้นเรียน (Lefrancois, 2000) ซึ่ง “กลยุทธ์” (strategy) มีความหมายเหมือนคำว่า “ยุทธศาสตร์” ซึ่งเดิมใช้ในความหมายที่เกี่ยวข้องกับการรบ ใช้ครั้งแรกในวงการทหารและการทำ

องค์ความรู้เกี่ยวกับการสอน

ทิตินา แชมมณี (2561) กล่าวว่าองค์ความรู้สำคัญเกี่ยวกับการสอนที่ครูใช้สำหรับจัดการเรียนการสอนแก่นักเรียน ประกอบด้วย

1. ศาสตร์การสอน (Science of teaching) หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้และการสอนที่สังคมโลกได้สั่งสมมาตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน ซึ่งครูสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามเป้าหมาย จุดมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์ของการสอนที่กำหนด ความรู้ดังกล่าวได้มาจากการคิด การวิเคราะห์ของนักปราชญ์ และนักคิดทั้งหลายหรือได้มาจากการศึกษา ค้นคว้า พิสูจน์ทดสอบตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักจิตวิทยาและนักการศึกษาต่าง ๆ ข้อความรู้นี้ดังกล่าวประกอบด้วย ปรัชญาการศึกษา บริบททางการสอน ทฤษฎี หลักการ แนวคิด ระบบ รูปแบบวิธีการ เทคนิค และจิตวิทยาทางการเรียนรู้และการสอน การวางแผนและออกแบบการจัดการเรียนการสอน การดำเนินการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล สื่อและเทคโนโลยีทางการสอน นวัตกรรมและการวิจัยการเรียนการสอน เป็นต้น

2. ศิลปะการสอน (Art of teaching) หมายถึง ความรู้และความสามารถในการนำจิตวิทยา วิธีการและเทคนิคต่าง ๆ ไปใช้ในการสอน เพื่อช่วยให้การสอนมีความน่าสนใจ สนุกมีชีวิตชีวา และช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ง่าย สะดวก รวดเร็ว ราบรื่น และมีความสุข

สงคราม หมายถึง การวางแผนยุทธศาสตร์และการบัญชาการรบเพื่อเอาชนะศัตรู มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกว่า “strategos” ที่หมายถึง การบัญชาการกองทัพ (generalship) ด้วยจุดหมายต้องการพิชิตศัตรู (วารางคณา ผลประเสริฐ, 2554)

ราชบัณฑิตยสถาน (2542) ที่นิยามว่า “กลยุทธ์” หมายถึง การรบที่มีเล่ห์เหลี่ยมวิธีการที่ต้องใช้กลอุบายต่าง ๆ หรือเล่ห์เหลี่ยมในการต่อสู้

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2557) นิยามว่า “กลยุทธ์” หมายถึง วิธีการหรือแผนการที่คิดขึ้นอย่างรอบคอบ มีลักษณะเป็นขั้นตอน มีความยืดหยุ่นพลิกแพลงได้ตามสถานการณ์ มุ่งหมายเพื่อเอาชนะคู่แข่งหรือเพื่อหลบหลีกอุปสรรคต่าง ๆ จนสามารถบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

ฉะนั้น “กลยุทธ์การสอน” (teaching strategy) จึงหมายถึง การออกแบบและการสร้างสิ่งแวดล้อม ประกอบไปด้วย วิธีการหรือแผนการที่คิดขึ้นอย่างรอบคอบ มีลักษณะเป็นขั้นตอน มีความยืดหยุ่นพลิกแพลงได้ตามสถานการณ์ เพื่อให้นักเรียนบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ได้เรียนและมีประสบการณ์กับสิ่งแวดล้อม

4.1.2 วิธีสอน (teaching method)

มีนักศึกษานิยามความหมายของ “วิธีสอน” (teaching method) ไว้ดังนี้

Westwood (2008) นิยามว่า “วิธีสอน” เป็นหลักการและวิธีการที่ใช้สำหรับการแนะนำเพื่อให้เป็นผลสำเร็จในการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียน

ทิตินา แวมมณี (2561) นิยามว่า “วิธีสอน” คือ วิธีการต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการสอนเพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งแต่ละวิธีมีองค์ประกอบและขั้นตอนการดำเนินการที่มีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์นำไปสู่วัตถุประสงค์เฉพาะของวิธีนั้น

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2557) นิยามว่า “วิธีสอน” เป็นวิธีการที่ครูใช้ในการสร้างสภาพแวดล้อมในการจัดการเรียนการสอนและกำหนดกิจกรรมที่ครูและนักเรียนจะร่วมกันในบทเรียน ซึ่งในกลยุทธ์การสอนแต่ละรูปแบบอาจมีวิธีการสอนได้หลากหลายวิธีหรือเพียงวิธีเดียวก็ได้

ฉะนั้น “วิธีสอน” จึงเป็นกระบวนการต่าง ๆ ที่ครูใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

อนึ่ง วิธีการสอนวิธีสอนมีมากมายหลายแบบ ครูจะต้องเข้าใจลักษณะ และวิธีการสอนแต่ละแบบ เพื่อสามารถนำวิธีสอนแต่ละแบบไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งวิธีสอนแต่ละวิธีจะมีลักษณะเด่นที่มุ่งช่วยให้ครูบรรลุวัตถุประสงค์ของการสอนแตกต่างกัน ครูควรพิจารณาเลือกและตัดสินใจใช้วิธีสอนให้เหมาะกับวัตถุประสงค์ ธรรมชาติของรายวิชาและสถานการณ์ของตน ซึ่งการดำเนินการสอนที่มีประสิทธิภาพนั้นครูควรใช้วิธีสอนหลาย ๆ แบบผสมผสานกัน

4.2 กลยุทธ์และวิธีสอนสังคมศึกษา

“กลยุทธ์การสอน” เป็นตัวกำหนด “วิธีสอน” ที่ครูใช้สอน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ซึ่งกลยุทธ์การสอนมีอยู่หลากหลายและมีมุ่งเน้นบทบาทของครูและนักเรียนเป็นศูนย์กลางแตกต่างกัน ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างกลยุทธ์และวิธีการสอนตามกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา ดังต่อไปนี้

4.2.1 กลยุทธ์การสอนทางตรง (direct instructional strategy)

กลยุทธ์การสอนทางตรง (direct instructional strategy) เป็นกลยุทธ์การสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง โดยครูมีบทบาทในการดำเนินการสอนอย่างมาก ส่วนนักเรียนมีบทบาทในการปฏิบัติกิจกรรมน้อย กลยุทธ์การสอนทางตรงนี้เหมาะแก่การสอนที่เน้นการให้ข้อมูล ถ่ายทอดสาระวิชาเบื้องต้นหรือซับซ้อน ซึ่งครูเป็นผู้กำหนดและวางแผนการให้ความรู้ทั้งหมดด้วยตนเอง นักเรียนจะเกิดการเรียนรู้ด้วยการฟังหรือการทำกิจกรรมบางอย่างที่เน้นการใช้ความคิดหรือทักษะเบื้องต้น ไม่ได้เน้นทักษะปฏิบัติที่ซับซ้อน จึงเป็นกลยุทธ์การสอนที่ใช้เวลาน้อยในการถ่ายทอดความรู้ ทั้งนี้กลยุทธ์การสอนทางตรงเป็นกลยุทธ์ที่นิยมใช้มากที่สุด โดยเฉพาะการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา หรือแม้แต่การสอนสังคมศึกษาในเนื้อหาสาระที่เป็นกฎ ทัศนคติ หรือหลักการต่าง ๆ ตัวอย่างวิธีสอนที่ใช้กลยุทธ์การสอนทางตรง คือ

4.2.1.1 วิธีสอนแบบบรรยาย (lecture method)

วิธีสอนแบบบรรยาย (lecture method) เป็นวิธีการสอนที่ครูเป็นฝ่ายบอกเล่า อธิบาย หรือถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนในรูปของคำพูด โดยครูจะเป็นผู้ค้นคว้าหาความรู้มาเพื่ออธิบายให้นักเรียนฟังโดยเฉพาะ นักเรียนจึงเป็นฝ่ายที่จะได้รับข้อมูลจากเนื้อหาในบทเรียนเพียงอย่างเดียว โดยจะต้องใช้การฟัง การวิเคราะห์ การจดจำเนื้อหาสาระ หรือจดบันทึกจากสิ่งที่ครูได้อธิบายไว้

ฉะนั้นลักษณะเฉพาะของวิธีการสอนแบบบรรยาย คือ เป็นการสอนที่เป็น การสื่อความหมายทางเดียว และเป็นการสอนที่ให้ครูเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอน เพราะครูจะมีพฤติกรรมหรือบทบาทในระหว่างการเรียนการสอนมากกว่านักเรียน (สิริวรรณ ศรีพหล และพันทิพา อุทัยสุข, 2540)

ขั้นตอนของวิธีการสอนแบบบรรยาย มีดังนี้ (ทิตานา แคมมณี, 2561)

- 1) ครูเตรียมเนื้อหาสาระที่จะบรรยาย
- 2) ครูบรรยาย (พูด บอก เล่า อธิบาย) เนื้อหาสาระที่ต้องการให้นักเรียนได้

เรียนรู้

3) ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถาม และประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน ด้วยวิธีการต่าง ๆ

วิธีสอนแบบบรรยายมีข้อดีและข้อจำกัดที่ครูควรพิจารณา โดยข้อดีคือเป็นวิธีสอนที่ใช้เวลาน้อยเมื่อเทียบกับวิธีสอนแบบอื่น ๆ เป็นวิธีสอนที่ใช้กับนักเรียนจำนวนมากได้ เป็นวิธีสอนที่สะดวก ไม่ยุ่งยาก และเป็นวิธีสอนที่ถ่ายทอดเนื้อหาสาระได้มาก แต่ข้อจำกัดคือเป็นวิธีสอนที่นักเรียนมีบทบาทน้อย จึงอาจทำให้นักเรียนขาดความสนใจในการบรรยาย เป็นวิธีสอนที่อาศัยความสามารถของครู ถ้าครูไม่มีศิลปะในการบรรยายที่ดึงดูดใจนักเรียน นักเรียนอาจขาดความสนใจ และถ้าครูขาดการเรียบเรียงเนื้อหาสาระอย่างเหมาะสม นักเรียนอาจเกิดความไม่เข้าใจ และไม่สามารถซักถามได้ (ถ้าครูไม่เปิดโอกาส) และเป็นวิธีสอนที่ไม่สามารถสนองตอบความต้องการและความแตกต่างระหว่างบุคคล (ทิตินา แคมมณี, 2561)

แนวทางการนำวิธีสอนแบบบรรยายไปใช้ให้มีประสิทธิภาพสามารถดำเนินการได้ดังนี้ (ทิตินา แคมมณี, 2561)

1) **ขั้นการเตรียมการบรรยาย:** การบรรยายที่ดีต้องอาศัยการเตรียมที่ดี ครูจึงจำเป็นต้องศึกษาเนื้อหาสาระที่จะบรรยายให้เข้าใจแจ่มแจ้ง หากพบว่ามีจุดใดที่ตนยังไม่เข้าใจแจ่มแจ้งหรือมีข้อสงสัย ควรศึกษาค้นคว้าให้กระจ่างก่อน ต่อจากนั้นควรคัดเลือกว่าเนื้อหาสาระใดมีความจำเป็นหรือมีประโยชน์ต่อนักเรียนของตนเพียงใด เนื้อหาใดไม่จำเป็นอาจตัดออก ต่อไปควรจัดลำดับเนื้อหาสาระว่า สิ่งใดควรพูดก่อน พูดหลัง และจะเชื่อมโยงกันอย่างไร ในเนื้อหาสาระแต่ละส่วนมีส่วนใดที่ยังคลุมเครือควรหาตัวอย่างประกอบ หรือควรใช้สื่อใดช่วย และควรแสวงหาเทคนิคในการนำเสนอสาระแต่ละส่วนให้น่าสนใจ ทำทหายความคิดและเข้าใจได้ง่าย ซึ่งอาจจะเป็นการใช้คำถาม กระตุ้น หรือการเล่าประสบการณ์ที่แปลกใหม่ หรือนำเสนอปัญหาที่ทำทหายความคิดก่อนการบรรยาย ครูควรจะมีการโครงร่าง (outline) สำหรับการบรรยาย และมีเอกสารประกอบการบรรยายแจกให้แก่ นักเรียน

2) **ขั้นการบรรยาย:** เมื่อเริ่มการบรรยาย ครูควรเร้าความสนใจของนักเรียน และพยายามรักษาความสนใจนั้นให้คงอยู่ตลอดการบรรยายด้วยเทคนิคต่าง ๆ เช่น

2.1) การใช้ปัญหาเป็นสิ่งเร้า เช่น ใช้ข่าว เหตุการณ์สำคัญและกรณีตัวอย่างต่าง ๆ

2.2) การใช้การทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน เพื่อช่วยให้นักเรียนได้เห็นความสามารถของตนในเรื่องนั้น

2.3) การใช้สื่อประกอบ เช่น ใช้ภาพ สไลด์ เทปเสียง วีดิทัศน์ ภาพยนตร์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

2.4) การใช้การซักถามประกอบกับการบรรยาย

2.5) การใช้กิจกรรมประกอบการบรรยาย เช่น การอภิปรายกลุ่มย่อย การสาธิต การแสดงบทบาทสมมติ การเล่นเกม การทดลองปฏิบัติ เป็นต้น

2.6) การยกตัวอย่างประกอบการอธิบาย

2.7) การใช้อารมณ์ขัน

2.8) การเปิดโอกาสให้ผู้ฟังซักถาม และแสดงความคิดเห็น

3) ขั้นการอภิปรายซักถามและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน: ก่อนยุติการบรรยาย ครูควรสรุปสาระสำคัญของการบรรยาย และควรเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถาม หรือเปิดอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ต่อจากนั้นควรมีการทดสอบการเรียนรู้ของนักเรียนในเรื่องที่บรรยายด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การสุ่มถามนักเรียน หรือการให้ทำแบบทดสอบ เป็นต้น

4.2.2.2 วิธีสอนแบบสาธิต (demonstration method)

วิธีสอนแบบสาธิต (demonstration method) เป็นกระบวนการที่ครูใช้ในการช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการแสดงหรือทำสิ่งที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้ ให้นักเรียนสังเกตดูแล้วให้นักเรียนซักถาม อภิปราย และสรุปการเรียนรู้ที่ได้จากการสังเกตการสาธิต เป็นวิธีการที่มุ่งช่วยให้นักเรียนทั้งชั้นได้เห็นการปฏิบัติจริงด้วยตนเอง ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องหรือการปฏิบัตินั้นชัดเจนขึ้น (ทิตานา แคมมณี, 2561)

ทิตานา แคมมณี (2561) กล่าวว่าวิธีสอนแบบสาธิตมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1) ครูและนักเรียน ครูต้องเตรียมสิ่งที่จะสาธิตให้พร้อมโดยคำนึงถึงการรับรู้โดยการมองเห็นของนักเรียนเป็นสำคัญ รวมทั้งต้องคำนึงถึงความปลอดภัยด้วย โดยเฉพาะในการสาธิตเกี่ยวกับวัตถุอันตราย ส่วนนักเรียนก็ต้องมีทักษะในการสังเกต คิดวิเคราะห์ตามการสาธิตนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเรียนรู้ได้ชัดเจนขึ้น

2) เรื่องหรือสิ่งที่จะสาธิต ครูอาจเชิญบุคคลภายนอกหรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญหรือให้นักเรียนในชั้นเรียนเข้าร่วมในการสาธิตด้วยได้ตามความเหมาะสม

3) การแสดง/การทำ/ให้ผู้เรียนสังเกตดู การแสดงหรือลงมือปฏิบัติให้นักเรียนดูนั้น ครูหรือวิทยากรต้องอธิบายประกอบไปตามขั้นตอนโดยไม่รีบเร่งจนเกินไป

4) ผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เกิดจากการสาธิต เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด

ขั้นตอนของการสอนโดยใช้การสาธิตไว้ดังนี้ (ทิตานา แคมมณี, 2561)

ขั้นที่ 1 ครูแสดงการสาธิต นักเรียนสังเกตการสาธิต

ขั้นที่ 2 ครูและนักเรียนอภิปรายและสรุปการเรียนรู้ที่ได้จากการสาธิต

ขั้นที่ 3 ครูประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน

ข้อดีของวิธีการสอนแบบสาธิต คือเป็นวิธีการสอนที่ช่วยให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงเห็นสิ่งที่เรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม ทำให้เกิดความเข้าใจและจะจำในเรื่องที่สาธิตได้ดีและนาน เป็นวิธีการสอนที่ช่วยประหยัดเวลา อุปกรณ์และค่าใช้จ่าย หากใช้ทดแทนการทดลอง และเป็นวิธีที่สามารถสอนผู้เรียนได้จำนวนมาก แต่มีข้อจำกัดคือ หากสอนเป็นกลุ่มใหญ่ นักเรียนอาจสังเกตเห็นการสาธิตไม่ชัดเจน/ไม่ทั่วถึง และเมื่อครูเป็นผู้สาธิต อาจไม่เห็นพฤติกรรมของนักเรียน ทั้งยังเป็นวิธีที่นักเรียนอาจมีส่วนร่วมไม่ทั่วถึงและไม่มากพอ นักเรียนมักไม่ได้ลงมือทำเองจึงอาจไม่เกิดความรู้ที่ซึ่งเพียงเพียงพอ ดังนั้น ทิศนา ขัมมณี (2561) จึงเสนอแนวทางการสอนแบบสาธิตอย่างมีประสิทธิภาพไว้ดังนี้

1) ครูจำเป็นต้องมีการเตรียมการพอสมควร เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างสะดวกและราบรื่น การเตรียมตัวที่สำคัญคือ ครูควรมีการซ้อมการสาธิต ก่อนเพื่อจะได้เห็นปัญหาและเตรียมแก้ไข/ป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น ต่อไปจึงจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ และจัดวางไว้อย่างเหมาะสมสะดวกแก่การใช้ นอกจากนี้ควรจัดเตรียมแบบสังเกตการสาธิต และเตรียมคำถามหรือประเด็นที่จะให้นักเรียนได้ร่วมคิดและอภิปรายด้วย

2) ก่อนการสาธิตครูควรให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่สาธิตแก่นักเรียนอย่างเพียงพอที่จะทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจสิ่งที่สาธิตได้ดี โดยอาจใช้วิธีบรรยาย หรือเตรียมเอกสารที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับลำดับขั้นตอนให้ผู้เรียน หรือใช้สื่อ เช่น วิดีทัศน์ หรือครูอาจมอบหมายให้นักเรียนไปศึกษาเนื้อหาสาระที่จะสาธิตมาล่วงหน้า และควรให้คำแนะนำแก่นักเรียนในการสังเกตหรือจัดทำแบบสังเกตการสาธิตให้นักเรียนใช้ในการสังเกต ทั้งนี้ครูอาจใช้เทคนิคการมอบหมายให้นักเรียน (รายบุคคล) สังเกตเป็นพิเศษ เฉพาะจุด เฉพาะประเด็น เพื่อช่วยให้นักเรียนตั้งใจสังเกต และมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง

3) ครูอาจใช้วิธีการบรรยายประกอบการสาธิต และการสาธิตควรเป็นไปอย่างมีลำดับขั้นตอน ใช้เวลาอย่างเหมาะสม ไม่เร็วเกินไป ขณะสาธิตอาจใช้แผนภูมิ กระดาน หรือสไลด์ประกอบ และควรเปิดโอกาสให้นักเรียนซักถาม หรือซักถามนักเรียนเป็นระยะ ๆ เพื่อกระตุ้นความคิดและความสนใจของนักเรียน และในบางกรณีอาจให้นักเรียนบางคนมาช่วยในการสาธิตด้วย

4) เทคนิคการสาธิตอีกเทคนิคหนึ่งคือ การใช้การสาธิตเทียบแทนการบรรยายประกอบการสาธิต และอาจมีการสาธิตซ้ำหากนักเรียนยังไม่เกิดความเข้าใจชัดเจน และครูอาจให้นักเรียนเป็นฝ่ายแสดงการสาธิตด้วยก็ได้

5) ในกรณีที่การสาธิตมีสิ่งที่เป็นอันตรายได้ ครูจะต้องสอนให้นักเรียนรู้และระมัดระวังในเรื่องความปลอดภัย และควรเตรียมการป้องกันและแก้ไขปัญหาไว้ด้วย

4.2.2 กลยุทธ์การสอนทางอ้อม (indirect instructional strategy)

กลยุทธ์การสอนทางอ้อม (indirect instructional strategy) กลยุทธ์การสอนทางอ้อมเป็นกลยุทธ์การสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ความสำคัญกับกระบวนการเท่าเทียมกัน กับผลงานและบทบาทของครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) ในการเรียนรู้และช่วยให้นักเรียนเห็นความสำคัญของตนเอง พึ่งตนเองในการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง ดังนั้นวิธีการสอนตามกลยุทธ์ดังกล่าวจึงมีลักษณะที่ครูจะไม่บอกหรืออธิบายให้ความรู้โดยตรงแก่นักเรียน แต่จะส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้ หรือมีความรู้จากการแสวงหาคิดค้นและศึกษาวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ในลักษณะของการเรียนแบบกลุ่ม หรือเป็นรายบุคคล ซึ่งตัวอย่างวิธีสอนที่ใช้กลยุทธ์การสอนทางอ้อมได้แก่

4.2.2.1 วิธีสอนแก้ปัญหา (problem solving method)

วิธีสอนแบบแก้ปัญหา (problem solving method) คือ การสอนแบบแก้ปัญหาเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนให้เรียนรู้ตามกระบวนการ โดยเริ่มตั้งแต่มีการกำหนดปัญหา วางแผนแก้ปัญหาตั้งสมมติฐาน เก็บรวบรวมข้อมูล พิสูจน์ข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล ครูเป็นผู้เสนอปัญหาหรือครูและนักเรียนจะร่วมกันกำหนดปัญหาที่มีความสำคัญเป็นปัญหาใหม่ที่นักเรียนยังไม่เคยประสบมาก่อน และต้องไม่เกินทักษะทางความรู้ของนักเรียน นักเรียนจะเป็นผู้แก้ปัญหาหรือหาคำตอบด้วยตนเอง ความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสติปัญญา ความรู้ ประสบการณ์ แรงจูงใจ อารมณ์ ซึ่งวิธีการแก้ปัญหาจะไม่มีรูปแบบหรือขั้นตอนตายตัว ครูจะต้องจัดสภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการใช้กระบวนการคิดแก้ปัญหา ครูจะต้องให้โอกาสนักเรียนใช้ความคิดและฝึกการแก้ปัญหา เพื่อให้เกิดความชำนาญ จะทำให้นักเรียนได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้ดี

ในการจัดการเรียนรู้แบบแก้ปัญหานี้ มีหลักการสำคัญ คือ ให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้ลงมือกระทำกิจกรรมการเรียนรู้ จะเน้นทักษะการแสวงหาความรู้ การค้นพบ การสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง มีการจัดบรรยากาศในชั้นเรียนเป็นประชาธิปไตย นำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในขั้นตอนการจัดกิจกรรม

ขั้นตอนของวิธีสอนแบบแก้ปัญหาสามารถแบ่งเป็น 6 ขั้นตอน (ทิศนา แคมมณี, 2547; สุคนธ์ สินธพานนท์, 2551) ดังนี้

1) **ขั้นกำหนดปัญหา:** ครูและนักเรียนอาจร่วมกันตั้งปัญหา ปัญหาที่นำมาใช้นั้นอาจมาจากแหล่งต่าง ๆ เช่น ปัญหาที่มาจากความสนใจของนักเรียนส่วนใหญ่ ปัญหาที่มาจากบทเรียน

2) **ขั้นตั้งสมมติฐาน:** การตั้งสมมติฐานเป็นการคาดคะเนคำตอบของปัญหา โดยใช้ความรู้และประสบการณ์ช่วยในการคาดคะเน ขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นตอนการใช้เหตุผลในการคิดวิเคราะห์ปัญหาและคาดคะเนคำตอบ

3) **ขั้นวางแผนแก้ปัญหา:** ขั้นนี้จะเป็นขั้นที่มีการวางแผน หรือ ออกแบบวิธีการหาคำตอบจากสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้โดยศึกษาถึงสาเหตุที่เกิดปัญหาขึ้น และใช้เหตุผลในการคิดหาวิธีการแก้ปัญหาให้ตรงกับสาเหตุ โดยหาวิธีการแก้ปัญหาหลาย ๆ วิธี แล้วใช้วิธีพิจารณาเลือกวิธีแก้ปัญหาวิธีที่ดีที่สุด

4) **ขั้นการเก็บและการรวบรวมข้อมูล:** ขั้นการเก็บและรวบรวมข้อมูลนี้เป็นขั้นที่นักเรียน จะศึกษาค้นคว้าความรู้จากแหล่งต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด อินเทอร์เน็ต ตำราเรียน การสังเกต

5) **ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและทดสอบสมมติฐาน:** เมื่อได้ข้อมูลที่รวบรวมมาแล้ว นักเรียนก็นำข้อมูลนั้นๆ มาพิจารณาว่าจะน่าเชื่อถือหรือไม่ประการใดเพื่อนำข้อมูลนั้นๆ ไปวิเคราะห์และทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่าเป็นไปตามที่กำหนดหรือไม่

6) **ขั้นสรุปผล:** เป็นขั้นที่นำข้อมูลมาพิจารณาแปลความหมายระหว่างสาเหตุกับผลที่เกิดขึ้น นักเรียนประเมินผลวิธีการแก้ปัญหาหรือตัดสินใจเลือกวิธีการที่ได้ผลดีที่สุดในการแก้ปัญหา หรือเป็นการสรุปลงไปว่าเชื่อสมมติฐานที่กำหนดไว้ ซึ่งอาจจะสรุปในรูปของหลักการที่จะนำไปอธิบายเป็นคำตอบ

วิธีสอนแบบแก้ปัญหามีข้อดีอยู่หลายประการ เช่น นักเรียนจะได้ฝึกวิธีแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล ฝึกการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจ ได้ฝึกการค้นคว้าหาข้อมูลจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เป็นการฝึกทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มและฝึกความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย อีกทั้งประสบการณ์ที่นักเรียนได้รับจากการฝึกแก้ปัญหามีประโยชน์ในการนำไปใช้ในชีวิตจริงทั้งในปัจจุบันและอนาคต และเป็นการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง แต่วิธีสอนแบบแก้ปัญหามีข้อจำกัดที่ครูควรพิจารณา คือ นักเรียนต้องดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ ถ้าผิดไปจะทำให้ผลสรุปที่คลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง นักเรียนต้องมีทักษะในการค้นคว้าหาข้อมูลจึงจะสรุปผลการแก้ปัญหาได้ดี ถ้านักเรียนกำหนดปัญหาไม่ดี หรือไม่คุ้นเคยกับกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ จะทำให้ผลการเรียนการสอนไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร ดังนั้นครูควรทำความเข้าใจในปัญหาและมีข้อมูลเพียงพอ การวางแผนแก้ปัญหาควรใช้หลากหลายวิธีการและแยกแยะปัญหาออกมาเป็นส่วนย่อย ๆ เพื่อสะดวกต่อการลำดับขั้นการประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการแก้ปัญหานี้ใช้ได้กับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ แต่ครูต้องศึกษาและหาวิธีการที่จะกระตุ้นให้นักเรียนร่วมคิดวิเคราะห์ ประเด็นปัญหาและคิดหาแนวทางแก้ปัญหานั้น ๆ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนานักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ด้านทักษะ กระบวนการ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

4.2.2.2 วิธีสอนแบบโสเครติส (Socratic method)

วิธีสอนแบบโสเครติส (Socratic method) เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนใช้เหตุผลในการสืบค้นร่วมกันโดยการสนทนา (dialogical enquiry) และมีการใช้คำถามแบบต่อเนื่องเป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อเข้าถึงความจริง นักการศึกษาได้วิเคราะห์วิธีการและเทคนิคการสอนที่โสเครติสใช้แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการสอน ดังนั้นวิธีการสอนแบบโสเครติสที่นักการศึกษาแต่ละคนแต่ละสำนักใช้จึงมีลักษณะในรายละเอียดทั้งที่เหมือนกันและแตกต่างกัน แต่โดยทั่วไปสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ (ธีรพงศ์ แก่นอินทร์, 2554) คือ

1) การสืบค้นแบบโสเครติส เป็นการเรียนที่เป็นแบบแผนที่สืบค้นแบบโสเครติส การสืบค้นแบบโสเครติสไม่ใช้การบอกแต่เป็นการแสวงหาความจริงโดยการใช้คำถามแบบต่อเนื่อง จึงประกอบด้วย (1) ความไม่รู้ (2) การใช้คำถาม (3) การค้นหาความหมายของความคิด คำและมโนทัศน์ และ (4) การใส่ใจในสิ่งที่เราคิดและสิ่งที่เราเชื่อ

2) การถามแบบโสเครติส เป็นการใช้การถามแบบโสเครติสในวิชาต่าง ๆ ได้ทั้งหลักสูตร การถามแบบโสเครติสเป็นการแสดงความสนใจอย่างแท้จริงในสิ่งที่นักเรียนพูด และคิดความหมายที่พูด และสิ่งที่พูดเป็นจริงในแง่ไหนหากเราสนใจในความหมายและความจริงของสิ่งที่นักเรียนพูด ความอยากรู้ของเราจะถูกแปลเป็นคำถามที่ กระตุ้นการคิดของนักเรียน (probing question) สิ่งสำคัญคือครูควรให้ความสำคัญกับความคิดของนักเรียนทุกคน

ฉะนั้นลักษณะเฉพาะของวิธีสอนแบบโสเครติสคือการตั้งคำถาม โดยการจัดการเรียนรู้ด้วยการสนทนา การตั้งคำถามอย่างหลากหลายต่อเนื่อง เป็นลำดับขั้น เพื่อให้ นักเรียนสร้างองค์ความรู้จากการตอบคำถามนั้น ๆ โดยนักเรียนเป็นผู้ดำเนินการหาคำตอบอย่างเป็นขั้นตอนจากการตั้งประสบการณ์ของตนเองมาใช้เพื่อหาคำตอบ ครูเป็นผู้ตั้งศักยภาพในการหาข้อมูลมาประกอบการตอบคำถาม นักเรียนใช้เหตุผลในการเชื่อมโยงคำตอบให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นด้วยตนเอง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจในเรื่องที่กำลังอภิปรายอย่างชัดเจน สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ได้ในชีวิตจริง

การตั้งคำถามแบบโสเครติสมีเป้าหมายหลักคือเพื่อท้าทายนักเรียนให้ค้นหาคำตอบจากการคิดจนกว่าจะได้คำตอบที่สมบูรณ์และถูกต้อง คำถามที่โสเครติสที่ใช้ในการสอนมีอยู่ 6 ประเภท ดังนี้ (มณฑรา ธรรมบุศย์, 2545; ธีรพงศ์ แก่นอินทร์, 2554)

1) คำถามที่เน้นทำให้เกิดความกระจ่างชัดเจน (conceptual clarification questions): เป็นคำถามที่ครูต้องการให้นักเรียนทำความเข้าใจกับความกระจ่างกับคำตอบของตนเอง โดยให้นักเรียนทบทวนอีกครั้งหนึ่งถึงจุดประสงค์ที่แท้จริงของคำถามหรือความถูกต้องของคำตอบเป็นการตรวจสอบความคิดของตนเองหลังจากให้คำตอบไปแล้วหรือหลังจากมีการอภิปรายถกเถียงกันในกลุ่มแล้ว คำถามแบบนี้จึงมีลักษณะของคำถามที่ต้องการให้นักเรียนบอกความคิดเพิ่มเติมเพื่อให้ได้คำตอบที่เจาะลึกมากขึ้น ตัวอย่างคำถาม เช่น

- เธอสามารถอธิบายได้ไหมว่าทำไม.....? (การอธิบาย)
- ที่ว่า.....เธอหมายความว่าอย่างไร? (การให้ความหมาย)
- ยกตัวอย่าง.....ได้ไหม? (การยกตัวอย่าง)
- อันนั้นช่วย.....อย่างไร? (การสนับสนุน)
- ใครมีคำถาม.....? (การค้นหา)

2) **คำถามเน้นข้อสมมติฐาน** (probing assumptions): เป็นคำถามที่ต้องการให้นักเรียนคิดเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานและความเชื่อต่าง ๆ ที่ยังไม่แน่นอน ซึ่งนักเรียนค้นพบในระหว่างที่มีการอภิปรายร่วมกันคำถามที่ใช้จึงเป็นคำถามที่ต้องการหาข้อเท็จจริง ตัวอย่างคำถาม เช่น

- อะไรคือสมมติฐาน?
- ทำไมใครบางคนถึงตั้งสมมติฐานเช่นนี้?
- ดูเหมือนจะมีการสมมติฐานว่า.....ใช่ไหม?
- จะมีวิธีการพิสูจน์สมมติฐานนี้ได้อย่างไร?
- จะเกิดอะไรขึ้นถ้า.....?

3) **คำถามที่มุ่งหาเหตุผลและหลักฐาน** (probing rationale, reasons, and evidence): เนื่องจากคนส่วนใหญ่มักจะแสดงความคิดเห็นโดยขาดเหตุผลหรือมีข้อสนับสนุนที่ยังอ่อนเกินไป ดังนั้นคำถามประเภทนี้จึงต้องการให้นักเรียนคิดหาเหตุผลเพิ่มเติมเพื่อสนับสนุนคำตอบที่ได้จากการอภิปรายถกเถียงกัน โดยต้องเป็นความคิดที่สมเหตุสมผลมีหลักฐานยืนยันไม่ใช่เป็นเพียงข้อสันนิษฐาน ตัวอย่างคำถาม เช่น

- ทำไมเธอคิดว่า.....? (การสร้างประเด็นการโต้แย้ง)
- เรารู้ได้อย่างไรว่า.....? (ความเชื่อพื้นฐาน)
- เธอมีเหตุผลอะไรบ้าง? (ให้เหตุผล)
- เธอมีหลักฐานไหม? (หลักฐาน)
- ยกตัวอย่างได้ไหม? (ตัวอย่าง)

4) **คำถามที่แสวงหาทางเลือกอื่น ๆ** (questioning viewpoints and perspectives): เป็นคำถามที่ต้องการให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นหรือเสนอมุมมองอื่น ๆ อีกที่เชื่อถือได้ ตัวอย่างคำถาม เช่น

- เธอกล่าวโดยใช้คำพูดใหม่ได้ไหม? (กล่าวทศนะใหม่อีกครั้ง)
- มีทศนะอื่นไหม? (การคาดเดา)
- จะเป็นอย่างไรหากมีผู้เสนอว่า....? (ทางเลือกใหม่)
- จะเป็นอย่างไรหากมีใครไม่เห็นด้วยกับเธอกว่า.....? (การโต้แย้ง)
- ทศนะนี้แตกต่างจากทศนะนั้นอย่างไร? (ความชัดเจน)

5) คำถามที่ทดสอบนัยยะและผลที่ตามมา (probe implications and consequences): เป็นคำถามที่ต้องการให้นักเรียนคาดคะเนเกี่ยวกับการนำไปใช้และผลที่อาจเกิดตามมาภายหลัง ตัวอย่างคำถาม เช่น

- อะไรเกิดขึ้น? (นัยยะ)
- อันนี้สอดคล้องกับสิ่งที่กล่าวมาก่อนนี้ไหม? (ความคงเส้นคงวา)
- อะไรเป็นผลที่เกิดจาก.....? (ผลที่ตามมา)
- มีกฎทั่วไปของ.....ไหม? (กฎทั่วไป)
- จะทดสอบว่า.....เป็นความจริงได้อย่างไร? (ทดสอบความจริง)

6) คำถามเกี่ยวกับคำถามหรือการอภิปราย (questions about the question): เป็นคำถามที่ต้องการให้นักเรียนคิดทบทวนเกี่ยวกับคำถามที่ได้ถามไปแล้ว ลักษณะของการถามจึงเป็นการสะท้อนคำถามกลับไปยังผู้ถามอีกครั้งหนึ่ง ตัวอย่างคำถาม เช่น

- เธอมีคำถามเกี่ยวกับ....หรือไม่? (การถาม)
- เป็นคำถามประเภทไหน? (การวิเคราะห์)
- สิ่งทีกล่าวถึง/คำถามนั้นช่วยเราอย่างไร? (การเชื่อมโยง)
- ใครสามารถสรุป.....ได้? (การสรุป)
- เราเกือบตอบคำถามได้แล้วหรือยัง? (หาข้อสรุป)

วิธีสอนแบบโสเครติสสามารถดำเนินการได้ทั้งตามแบบขั้นตอนของนักการศึกษาอเมริกา หรือตามขั้นตอนของนักการศึกษายุโรป ดังตาราง (ธีรพงศ์ แก่นอินทร์, 2554)

ตาราง 4 ขั้นตอนของวิธีสอนแบบโสเครติสของอเมริกาและยุโรป

แบบอเมริกา	แบบยุโรป
1) ใช้เรื่องราวเชิงปรัชญา (อาจจะเป็นนิทานหรือเรื่องราวที่แต่งขึ้น) เป็นจุดเริ่มต้น (มีแผนการอภิปราย กิจกรรมและแบบฝึกหัดเขียนคำถามบนกระดานหรือในกระดาษ)	1) ใช้คำถามเชิงปรัชญาเป็นจุดเริ่มต้น (ไม่มีสื่อใดๆ)
2) ไม่จำกัดเรื่องที่อภิปราย (นักเรียนเสนอและมีการเลือก)	2) เน้นคำถามหรือปัญหาเดียว (ครูเป็นผู้เลือก)
3) แสดงทัศนคติที่ต่างออกไป	3) มุ่งให้ได้ความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน
4) สืบค้นโดยการสนทนา	4) ใช้การสนทนาและการทบทวนตอนท้าย
5) เขียนคำถามก่อนการอภิปราย	5) คำถาม /ข้อความเขียนระหว่างการอภิปราย
6) ทบทวนการอภิปรายโดยการพูด	6) ทบทวนโดยการเขียน
7) มีกิจกรรมตอนท้ายและแบบฝึกหัด	7) การสนทนาต่อไป

ข้อดีของวิธีสอนแบบโสเครติส คือเน้นการจัดการเรียนรู้โดยให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง การตั้งคำถามและการตอบคำถาม นักเรียนจะเรียนรู้แบบนำตนเองสามารถแสดงความคิดเห็นจากประสบการณ์เดิมของตนได้เต็มที่ นักเรียนสามารถมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่เรียนได้ดีมากยิ่งขึ้นผ่านขั้นตอนการหาคำตอบที่เป็นระบบ มีลำดับขั้นตอนการเรียงลำดับความคิด และวิธีการตั้งคำถาม การส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ ทำทฤษฎีและการตอบคำถามและการแก้ไขปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน โดยนักเรียนได้ฝึกผ่านการใช้ทักษะการคิดหลายด้าน โดยเฉพาะทักษะการแก้ปัญหา ทักษะความคิดสร้างสรรค์ และทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ผ่านการใช้คำถามในการค้นพบวิธีการตรวจสอบปัญหาในเชิงลึก แต่ก็มีสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงในประเด็นการให้ความร่วมมือของนักเรียน ความกลัวต่อการแสดงความคิดเห็น การหาคำตอบหลายคำตอบเพื่อตอบคำถาม ดังนั้นครูต้องเป็นผู้ส่งเสริมให้นักเรียนมีความเข้าใจต่อกระบวนการเรียนรู้โดยใช้วิธีการตั้งคำถามแบบโสเครติส

แต่ข้อจำกัดที่ครูควรพิจารณา คือ หากขาดความร่วมมือของนักเรียน จะทำให้การตั้งคำถามและการตอบคำถามไม่ได้ผล การกลัวที่จะแสดงความคิดเห็นของนักเรียนต่อเพื่อนในชั้นเรียน ดังนั้นครูจะต้องเป็นผู้คอยกระตุ้นและส่งเสริมให้นักเรียนตอบคำถามอย่างมั่นใจ มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน

4.2.3 กลยุทธ์การสอนแบบมีปฏิสัมพันธ์ (interaction instructional strategy)

กลยุทธ์การสอนแบบมีปฏิสัมพันธ์ (interaction instructional strategy) เป็นกลยุทธ์การสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางและสื่อสารระหว่างสองฝ่ายในการอภิปรายและแลกเปลี่ยนข้อมูล ซึ่งกลยุทธ์การสอนแบบนี้สามารถจัดการเรียนการสอนได้หลากหลายวิธีสอน เช่น

4.2.3.1 วิธีสอนแบบอภิปรายกลุ่มย่อย (small group discuss)

วิธีสอนแบบอภิปรายกลุ่มย่อย (small group discuss) คือกระบวนการที่ครูใช้ในการช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการจัดนักเรียนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ประมาณ 4-8 คน และให้นักเรียนในกลุ่มพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็น และประสบการณ์ในประเด็นที่กำหนด และสรุปผลการอภิปรายออกมาเป็นข้อสรุปของกลุ่ม ลักษณะเฉพาะของวิธีสอนแบบอภิปรายกลุ่มย่อยจึงเป็นวิธีการที่มุ่งช่วยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างทั่วถึงมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ อันจะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในเรื่องที่เรียนกว้างขึ้น (ทิตินา แชมมณี, 2561)

ขั้นตอนสำคัญของวิธีสอนแบบอภิปรายกลุ่มย่อยมีดังนี้ (ทิตินา แชมมณี, 2561)

- 1) ครูจัดนักเรียนออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ กลุ่มละประมาณ 4-8 คน
- 2) ครูหรือนักเรียนกำหนดประเด็นในการอภิปราย
- 3) นักเรียนพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันตามประเด็นอภิปราย
- 4) นักเรียนสรุปสาระที่สมาชิกกลุ่มได้อภิปรายร่วมกันเป็นข้อสรุปของกลุ่ม
- 5) ครูและนักเรียนนำข้อสรุปของกลุ่มย่อยมาใช้ในการสรุปบทเรียน

ข้อดีของวิธีสอนแบบอภิปรายกลุ่มย่อย คือ เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้นักเรียนกลุ่มใหญ่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างทั่วถึง เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้นักเรียนและครูได้ข้อมูลและความคิดเห็นที่หลากหลาย ช่วยให้เกิดการเรียนรู้กว้างขึ้น และเป็นวิธีที่ช่วยส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างนักเรียน ช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะต่าง ๆ จำนวนมาก เช่น ทักษะการพูด การแสดงความคิดเห็น การโต้แย้ง การวิพากษ์วิจารณ์ และทักษะการคิด เป็นต้น แต่ข้อจำกัดที่ครูควรพิจารณา คือ เป็นวิธีที่สอนใช้เวลามาก เป็นวิธีสอนที่ต้องอาศัยสถานที่หรือบริเวณที่กว้างพอจะจัดกลุ่มให้อภิปรายกันได้โดยไม่รบกวนกัน หากนักเรียนไม่รู้หรือปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มที่ดี การอภิปรายอาจไม่ได้ผลดี หากสมาชิกกลุ่มและครูไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้ดี อาจเกิดปัญหาการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มได้ ดังนั้น ทิศนา ขัมมณี (2561) จึงเสนอแนะเทคนิคในการใช้วิธีสอนแบบบรรยายเพื่อให้มีประสิทธิภาพ ดังนี้

1) ขั้นการจัดนักเรียนเป็นกลุ่มย่อย: จำนวนสมาชิกในกลุ่มย่อยควรมีประมาณ 4-8 คน จำนวนที่เหมาะสมที่สุดคือระหว่าง 4-6 คน คือเป็นกลุ่มที่ไม่เล็กเกินไปและไม่ใหญ่เกินไป เพราะถ้ากลุ่มเล็กเกินไปกลุ่มจะไม่ได้ความคิดที่หลากหลายเพียงพอ ถ้ากลุ่มใหญ่เกินไปสมาชิกกลุ่มจะมีโอกาสแสดงความคิดเห็นได้น้อยหรือได้ไม่ทั่วถึง การแบ่งนักเรียนเข้ากลุ่มอาจทำโดยวิธีสุ่มเพื่อให้นักเรียนมีโอกาสได้ร่วมกลุ่มกับเพื่อนไม่ซ้ำกัน หรืออาจจัดนักเรียนเข้ากลุ่มตามความสามารถเพื่อให้นักเรียนที่เก่งช่วยเหลือผู้ที่เรียนอ่อน หรืออาจจัดนักเรียนเข้ากลุ่มจำแนกตามเพศ วัย (ถ้านักเรียนมีหลายวัย) ความสนใจ ความสามารถ หรือเลือกอย่างเจาะจงตามปัญหาที่มีก็ได้ ขึ้นกับวัตถุประสงค์ของครูและสิ่งที่จะอภิปราย เทคนิคที่ใช้ในการแบ่งกลุ่มมีหลากหลายควรเลือกใช้วิธีที่สนุกสนานเพื่อไม่ให้นักเรียนรู้สึกเบื่อหน่ายในการแบ่งกลุ่ม เมื่อจัดนักเรียนเข้ากลุ่มแล้วครูควรดูแลให้กลุ่มจัดที่นั่งภายในกลุ่มให้เรียบร้อย ให้อยู่ในลักษณะที่ทุกคนมองเห็นกันและรับฟังกันได้ดี นอกจากนั้นในกรณีที่มีหลายกลุ่ม ครูควรจัดกลุ่มให้ห่างกันพอสมควร เพื่อไม่ให้เสียอภิปรายจากรุ่นรบกวนกันและกัน

ทั้งนี้วิธีสอนแบบอภิปรายกลุ่มย่อยสามารถจัดกลุ่มการอภิปรายได้หลายลักษณะดังตาราง

ตาราง 5 การจัดกลุ่มอภิปรายกลุ่มย่อย

วิธีสอนแบบอภิปรายกลุ่มย่อย	ลักษณะการจัดกลุ่มและการดำเนินการ
1) การจัดกลุ่มอภิปรายแบบกันเอง (informal group discussion)	<ul style="list-style-type: none"> - จำนวนประมาณ 6-10 คน - สมาชิกที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกัน - ในกลุ่มจะมีประธานนำการอภิปราย ช่วยดูแลและกระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี - มาพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นและประสบการณ์กัน เพื่อแสวงหาข้อยุติ หรือข้อตกลงร่วมกันในประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องนั้น
2) การจัดกลุ่มอภิปรายแบบฟิลลิป 66 (Phillip 66/ Buzz group)	<ul style="list-style-type: none"> - สมาชิก 6 คน ที่นั่งใกล้กัน หันหน้าเข้าหากัน - แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง คนละ 1 นาที รวมเป็น 6 นาที - การจัดกลุ่มแบบนี้ก็เพิ่มเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนมีโอกาสเสนอความคิดเห็นหรือปัญหาที่กลุ่มใหญ่กำลังพิจารณาอยู่
3) การจัดกลุ่มอภิปรายแบบซินดิเคต (syndicate group)	<ul style="list-style-type: none"> - สมาชิกระหว่าง 6-10 คน ที่มีความรู้และประสบการณ์ต่างกัน - สมาชิกจะแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ - โดยผลัดกันทำหน้าที่ประธานและเลขานุการกลุ่ม - จุดประสงค์ก็เพื่อศึกษาหรือพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ได้รับมอบหมาย
4) การจัดกลุ่มอภิปรายแบบระดมสมอง (brainstorming group)	<ul style="list-style-type: none"> - สมาชิกประมาณ 2-6 คน ที่มีความรู้และประสบการณ์พอสมควรในเรื่องที่จะอภิปราย - จุดประสงค์เพื่อให้ได้ความคิดมากที่สุดในเวลาที่จำกัด และเพื่อแสวงหาความคิดสร้างสรรค์จากกลุ่ม - กลุ่มจะมีประธานนำและกระตุ้นให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี - ไม่มีการตัดสินว่าถูก ผิด ดี ไม่ดี เพื่อให้ได้ความคิดจำนวนมาก - เลขานุการกลุ่มจดบันทึกความคิดทั้งหมดไว้ - นำความคิดที่ได้มาวิเคราะห์ และปรับปรุง เพื่อให้ได้ความคิดที่สร้างสรรค์ในเรื่องนั้น
5) การจัดกลุ่มอภิปรายแบบโต๊ะกลม (round table group)	<ul style="list-style-type: none"> - มีลักษณะเหมือนการอภิปรายแบบซินดิเคต คือเป็นการอภิปรายในประเด็นที่ได้รับ - มอบหมายจากที่ประชุมใหญ่หรือที่สมาชิกเลือกตามความสนใจ - เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และประสบการณ์ เพื่อให้ได้ข้อสรุปร่วมกัน

วิธีสอนแบบอภิปราย กลุ่มย่อย	ลักษณะการจัดกลุ่มและการดำเนินการ
	<ul style="list-style-type: none"> - เพียงแต่การจัดกลุ่มจะอยู่ในลักษณะเป็นรูปร่างกลมซึ่งสมาชิกทุกคนสามารถมองเห็นกันได้
6) การจัดกลุ่ม อภิปรายเป็นคณะ (panel discussion group)	<ul style="list-style-type: none"> - มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความคิดเห็น และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับ - หัวข้อในการประชุมประมาณ 3-6 คน - ผู้เชี่ยวชาญมาร่วมกันอภิปรายต่อหน้าผู้ฟัง เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น - มีผู้ดำเนินการอภิปราย (moderator) เป็นผู้เชื่อมโยงความคิดเห็น ชักถาม ควบคุมเวลาในการอภิปรายและสรุปผลการอภิปราย
7) การจัดกลุ่ม อภิปรายแบบใกล้ชิด (knee group)	<ul style="list-style-type: none"> - สมาชิกประมาณ 3-5 คน - พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างใกล้ชิด สนทนา เปรียบ เปรียบเหมือน การจับเข้าคุยกัน
8) การจัดกลุ่ม อภิปรายแบบฮัตเดิล (Huddle group)	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นการจัดกลุ่มย่อยที่แยกออกมาจากกลุ่มใหญ่ โดยใช้การล้อม - เพื่อให้มีสมาชิกกลุ่มคละกันไป - จุดประสงค์และการดำเนินการมีลักษณะเช่นเดียวกับกลุ่มอภิปรายแบบ กันเอง
9) การจัดกลุ่ม อภิปรายแบบเวียน รอบวง (circular response group)	<ul style="list-style-type: none"> - สมาชิก ไม่ควรเกิน 10 คน - จุดประสงค์เพื่อให้สมาชิกกลุ่มทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น โดยการให้สมาชิกแต่ละคนพูดรอบละประมาณ 1-2 นาที เวียนกันไปทางซ้ายหรือขวา ทีละคนจนครบทุกคน - ถ้าผู้ใดต้องการสนับสนุนหรือโต้แย้ง ต้องรอกจนกว่าจะถึงเวลาที่ตนมีโอกาสพูด ถ้ามีเวลามากและต้องการความคิดเห็นเพิ่มขึ้น ก็เริ่มรอบสองต่อไปเรื่อย ๆ
10) การจัดกลุ่ม อภิปรายแบบกลุ่มซ้อน (fish bowl group)	<ul style="list-style-type: none"> - มีลักษณะเป็นกลุ่มซ้อนกันเป็น 2 วง กลุ่มวงในและกลุ่มวงนอก มีสมาชิกจำนวนเท่า ๆ กัน ประมาณ 4-8 คน - ขณะที่สมาชิกกลุ่มวงในประชุมอภิปรายกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง สมาชิกกลุ่มวงนอกจะทำหน้าที่สังเกตการณ์ - จุดประสงค์เพื่อให้ผู้สังเกตการณ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องที่อภิปรายแต่ไม่มีความจำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการอภิปราย ได้เรียนรู้ความคิดเห็นของผู้อภิปรายวงในอย่างใกล้ชิด

วิธีสอนแบบอภิปราย กลุ่มย่อย	ลักษณะการจัดกลุ่มและการดำเนินการ
	<ul style="list-style-type: none"> - ในบางกรณีอาจมีการสับเปลี่ยนบทบาทให้ผู้ที่อยู่วงนอกเข้าไปอยู่ในวงในแล้วทำหน้าที่อภิปราย และสมาชิกในวงในออกมาอยู่ในวงนอกเป็นผู้สังเกตการณ์สับเปลี่ยนกัน
11) การจัดกลุ่ม อภิปรายแบบพู่ฉา วิเสชา (questioning- answering)	<ul style="list-style-type: none"> - สมาชิกประมาณ 6-8 คน เป็นผู้ดำเนินการอภิปราย 1 คน - มีผู้เชี่ยวชาญหรือวิทยากรที่รับเชิญมาครั้งหนึ่ง อีกครั้งหนึ่งเป็นตัวแทนจากกลุ่มผู้ฟัง - ผู้ดำเนินการอภิปรายให้ผู้แทนผู้ฟังเสนอข้อคำถามในวิทยากรตอบ และเป็นตัวกลางช่วยเชื่อมโยงและสรุปความคิดเห็น - จุดประสงค์คือการช่วยให้สมาชิกกลุ่มเกิดความเข้าใจในปัญหาหรือเรื่องที่ศึกษาในแง่มุมต่าง ๆ ตามความต้องการหรือความสนใจของผู้ฟัง
12) การจัดกลุ่ม อภิปรายแบบสัมมนา (seminar group)	<ul style="list-style-type: none"> - มีสมาชิกกลุ่มประมาณ 20 คน ขึ้นไป - จุดประสงค์เพื่อให้สมาชิกร่วมกันศึกษาหาความรู้หรือค้นคว้าในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง โดยมีผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำช่วยเหลือ - ปัญหาของการสัมมนามักจะกว้าง สามารถแบ่งเป็นหัวข้อย่อยได้จำนวนมาก - ผู้เข้าสัมมนาจะเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับความรู้ความคิดเห็น - การสัมมนาไม่มีการลงมติ เป็นเพียงการประมวลความคิดเห็น และสรุปเป็นข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาต่าง ๆ
13) การจัดกลุ่ม อภิปรายแบบโต้วาที (debate) (เบญจ วรรณ กี่สุขพันธ์, 2560)	<ul style="list-style-type: none"> - แบ่งนักเรียนออกเป็น 2 ฝ่าย คือฝ่ายสนับสนุน และฝ่ายค้าน - แต่ละฝ่ายมีหัวหน้า 1 คน และสมาชิก 2-3 คน - กำหนดยุติ/หัวเรื่องที่ใช้ในการโต้วาทีล่วงหน้า - ประธานกล่าวนำ ชี้แจงยุติ อธิบายระเบียบกำหนดเวลาพูด - ฝ่ายเสนอและฝ่ายค้านสลับกันพูดโต้วาที หัวหน้าฝ่ายจะได้เวลาพูดมากกว่าสมาชิก - มีผู้จับเวลาและกรรมการตัดสิน

2) **ขั้นกำหนดประเด็นการอภิปราย:** การอภิปรายจำเป็นต้องมีประเด็นในการอภิปราย มีวัตถุประสงค์ของการอภิปรายที่ชัดเจน ประเด็นการอภิปรายอาจจะมาจากครูหรือนักเรียนได้ แล้วแต่กรณี การอภิปรายแต่ละครั้งไม่ควรมีประเด็นมากจนเกินไป เพราะจะทำให้นักเรียนอภิปรายได้ไม่เต็มที่

3) ขั้นการอภิปราย: การจัดกลุ่มอภิปรายมีหลายแบบ ครูควรเลือกใช้ให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ ในการอภิปรายที่ดีโดยทั่วไป ควรมีการกำหนดบทบาทหน้าที่จำเป็นในการอภิปราย เช่น ประธานหรือผู้นำในการอภิปราย เลขานุการผู้จัดบันทึกการประชุม และผู้รักษาเวลา เป็นต้น นอกจากนั้นสมาชิกกลุ่มทุกคนควรมีความเข้าใจตรงกันว่า ตนมีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องช่วยให้กลุ่มทำงานได้สำเร็จ มิใช่ปล่อยให้เป็นการรับผิดชอบของสมาชิกเพียงบางคน หากสมาชิกกลุ่มมีความรู้ ความเข้าใจว่า สมาชิกกลุ่มที่ดีควรทำอะไรบ้าง เช่น ให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ชักถามโต้แย้ง สนับสนุน ช่วยไม่ให้กลุ่มออกนอกเรื่องและสรุป เป็นต้น การอภิปรายจะเป็นไปได้ดีครูจึงควรให้ความรู้ความเข้าใจหรือคำแนะนำแก่กลุ่มก่อนการอภิปราย และควรย้ำถึงความสำคัญของการให้สมาชิกทุกคนในกลุ่มมีส่วนร่วมในการอภิปรายอย่างทั่วถึง ไม่ให้มีการผูกขาดการอภิปรายโดยผู้ใดผู้หนึ่ง เพราะวัตถุประสงค์หลักของการอภิปรายคือการให้นักเรียนมีโอกาสดำเนินการแสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง และได้รับฟังความคิดเห็นที่หลากหลาย อันจะช่วยให้นักเรียนมีความคิดที่ลึกซึ้งและรอบคอบ ขั้นการอภิปรายที่ดีควรดำเนินการไปที่ละประเด็น จะได้ไม่เกิดความสับสนและในกรณีที่มีหลายประเด็น ควรมีการจำกัดเวลาของการอภิปรายแต่ละประเด็น มิฉะนั้นการอภิปรายอาจยืดเยื้อ และประเด็นที่อยู่ท้าย ๆ จะไม่ได้รับการอภิปราย เพราะหมดเวลาเสียก่อน ประเด็นการอภิปรายกับเวลาที่ให้ควรมีความพอเหมาะกัน

4) ขั้นการสรุปผลการอภิปราย: ก่อนที่การอภิปรายจะยุติลง กลุ่มจำเป็นต้องมีการสรุปผลการอภิปราย เพื่อให้ได้คำตอบตามประเด็นที่กำหนด ครูควรบอกหรือให้สัญญาณแก่กลุ่มอภิปรายประมาณ 3-5 นาทีก่อนหมดเวลา เพื่อกลุ่มจะได้สรุปผลการอภิปรายเป็นข้อสรุปของกลุ่ม ซึ่งหลังจากนั้นครูอาจให้แต่ละกลุ่มนำเสนอผลการอภิปรายแลกเปลี่ยนกันหรือดำเนินการในรูปแบบอื่นต่อไป

5) ขั้นการสรุปบทเรียน: เมื่ออภิปรายสิ้นสุด ครูจำเป็นต้องเชื่อมโยงสิ่งที่นักเรียนได้ร่วมกันคิดกับบทเรียนที่กำลังเรียนรู้ โดยมีการนำข้อสรุปของกลุ่มมาใช้ในการสรุปบทเรียนด้วย

4.2.3.2 วิธีสอนแบบแสดงบทบาทสมมติ (role play)

วิธีสอนแบบแสดงบทบาทสมมติ (role play) คือกระบวนการที่ครูใช้ในการช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการให้นักเรียนสวมบทบาทในสถานการณ์ซึ่งมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริง และแสดงออกตามความรู้สึกนึกคิดของตน และนำเอาการแสดงออกของผู้แสดง ทั้งทางด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่สังเกตพบมาเป็นข้อมูลในการอภิปราย เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ (สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2545; ทิศนา แคมมณี, 2553)

วิธีสอนแบบแสดงบทบาทสมมติช่วยทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในพฤติกรรมและความรู้สึกของผู้อื่นแล้วปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่เหมาะสม ได้ฝึกการใช้ความรู้ ความคิด ความสามารถในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ ได้เรียนรู้ใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด และได้ฝึกให้มีความกล้าที่จะแสดงออก (อินทรา บุญยาทร, 2542; อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2550)

ทั้งนี้บทบาทสมมติที่นักเรียนแสดงออกแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะดังนี้ (นิธินันท์ ชารีชุม, 2563)

1) การแสดงบทบาทสมมติแบบละคร เป็นการแสดงบทบาทตามเรื่องราวที่มีอยู่แล้ว ผู้แสดงจะได้ทราบเรื่องราวทั้งหมด แต่จะไม่ได้รับบทที่กำหนดให้แสดงตามอย่างละเอียด ผู้แสดงจะต้องแสดงออกตามความคิดของตน และดำเนินเรื่องไปตามท้องเรื่องที่กำหนดไว้แล้ว ซึ่งมีลักษณะเหมือนละคร

2) การแสดงบทบาทสมมติแบบแก้ปัญหาเป็นการแสดงบทบาทสมมติที่นักเรียนได้รับทราบสถานการณ์หรือเรื่องราวแต่เพียงเล็กน้อยเท่าที่จำเป็น ซึ่งมักเป็นสถานการณ์ที่เป็นปัญหาหรือมีความขัดแย้งแฝงอยู่ ผู้แสดงบทบาทจะใช้ความคิดของตนในการแสดงออกและแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างเสรี

ขั้นตอนของวิธีสอนแบบแสดงบทบาทสมมติมีดังนี้ (ทีศนา แคมมณี, 2561)

- 1) ครู/นักเรียนนำเสนอสถานการณ์สมมติและบทบาทสมมติ
- 2) ครู/นักเรียนเลือกผู้แสดงบทบาท
- 3) ครูเตรียมผู้สังเกตการณ์
- 4) นักเรียนแสดงบทบาทและสังเกตพฤติกรรมที่แสดงออก
- 5) ครูและนักเรียนอภิปรายเกี่ยวกับความรู้ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้แสดง
- 6) ครูและนักเรียนสรุปการเรียนรู้ที่ได้รับ
- 7) ครูประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน

วิธีสอนแบบแสดงบทบาทสมมติมีข้อดี คือเป็นวิธีสอนที่ช่วยทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจความรู้สึกและพฤติกรรมของผู้อื่น ได้เรียนรู้การเอาใจเขามาใส่ใจเรา เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง เป็นวิธีสอนที่ช่วยทำให้นักเรียนมีความเข้าใจและเกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติและพฤติกรรมของตน เป็นวิธีสอนที่ช่วยพัฒนาทักษะในการเผชิญสถานการณ์ ตัดสินใจและแก้ปัญหา เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้การเรียนการสอนมีความใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริง เป็นวิธีสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนมาก นักเรียนได้เรียนรู้อย่างสนุกสนาน และการเรียนรู้มีความหมายสำหรับนักเรียน เพราะข้อมูลมาจากนักเรียนโดยตรง แต่ข้อข้อจำกัดที่ครูควรพิจารณาคือ เป็นวิธีสอนที่ใช้เวลามากพอสมควร เป็นวิธีสอนที่ต้องอาศัยการเตรียมการและการจัดการอย่างรัดกุม หากจัดการไม่พอดี อาจเกิดความยุ่งยากสับสนขึ้นได้ เป็นวิธีสอนที่ต้องอาศัยความไวในการรับรู้ (sensitivity) ของครู หากครูขาด

คุณสมบัตินี้ไม่รับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียนบางคน และไม่ได้แก้ปัญหาแต่ต้น อาจเกิดเป็นปัญหาต่อเนื่องไปได้ และเป็นการสอนที่ต้องอาศัยความสามารถของครูในการแก้ปัญหา เนื่องจากการแสดงของนักเรียนอาจไม่เป็นไปตามความคาดหวังของครู ครูจะต้องสามารถแก้ปัญหาหรือปรับสถานการณ์และประเด็นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ (ทศนา แคมมณี, 2561)

ฉะนั้นการใช้วิธีสอนแบบแสดงบทบาทสมมติให้เกิดประสิทธิภาพ ครูควรดำเนินการแต่ละขั้นตอนดังนี้ (ทศนา แคมมณี, 2561)

1) ขั้นเตรียมการ: ครูควรกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะให้ชัดเจนและสร้างสถานการณ์และบทบาทสมมติที่จะช่วยสนองวัตถุประสงค์นั้น สถานการณ์และบทบาทสมมติที่กำหนดขึ้นควรมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริง ส่วนจะมีรายละเอียดมากน้อยเพียงใดขึ้นกับวัตถุประสงค์ ครูอาจใช้บทบาทสมมติแบบละคร ซึ่งจะกำหนดเรื่องราวให้แสดงแต่ไม่มีบทให้ ผู้สวมบทบาทจะต้องคิดแสดงเอง หรืออาจใช้บทบาทสมมติแก้ปัญหา ซึ่งจะกำหนดสถานการณ์ที่มีปัญหาหรือความขัดแย้งและอาจให้ข้อมูลเพิ่มเติมมากบ้างน้อยบ้าง ซึ่งผู้สวมบทบาทจะใช้ข้อมูลเหล่านั้นในการแสดงออกและแก้ปัญหาตามความคิดของตน

2) ขั้นเริ่มบทเรียน: ครูสามารถกระตุ้นความสนใจของนักเรียนได้หลายวิธี เช่น โยงประสบการณ์ใกล้ตัวนักเรียนหรือประสบการณ์ที่นักเรียนได้รับจากการเรียนครั้งก่อน ๆ เข้าสู่เรื่องที่จะศึกษา หรืออาจใช้วิธีเล่าเรื่องราวหรือสถานการณ์สมมติที่เตรียมมาแล้วทิ้งท้ายด้วยปัญหาเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนอยากคิด อยากติดตาม หรืออาจใช้วิธีชี้แจงให้นักเรียนเห็นประโยชน์จากการเข้าร่วมแสดงและช่วยกันคิดแก้ปัญหา

3) ขั้นเลือกผู้แสดง: ควรเลือกให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการแสดง เช่น เลือกผู้แสดงที่มีลักษณะเหมาะสมกับบทบาท เพื่อช่วยให้การแสดงเป็นไปอย่างราบรื่นตามวัตถุประสงค์ได้อย่างรวดเร็ว หรือเลือกผู้แสดงที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับบทบาทที่กำหนดให้เพื่อช่วยให้นักเรียนคนนั้นได้รับประสบการณ์ใหม่ ได้ทดลองแสดงพฤติกรรมใหม่ ๆ และเกิดความเข้าใจในความรู้สึกและพฤติกรรมของผู้ที่มีลักษณะต่างไปจากตน หรืออาจให้นักเรียนอาสาสมัคร หรือเจาะจงเลือกคนใดคนหนึ่ง ด้วยวัตถุประสงค์ที่ต้องการช่วยให้บุคคลนั้นเกิดการเรียนรู้ เมื่อได้ ผู้แสดงแล้ว ควรให้เวลาผู้แสดงเตรียมการแสดง โดยอาจให้ฝึกซ้อมบ้างตามความจำเป็น

4) ขั้นเตรียมผู้สังเกตการณ์หรือผู้ชม: ครูควรเตรียมผู้ชมและทำความเข้าใจกับผู้ชมว่าการแสดงบทบาทสมมตินี้จัดขึ้นมิใช่มุ่งที่ความสนุก แต่มุ่งที่จะให้เกิดการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นจึงควรชมด้วยความสังเกต ครูควรให้คำแนะนำว่าควรสังเกตอะไรและควรบันทึกข้อมูลอย่างไร และครูอาจจัดทำแบบสังเกตการณ์ให้ผู้ชมใช้ในการสังเกตด้วยก็ได้

5) ขั้นการแสดง: ก่อนการแสดงอาจมีการจัดฉากการแสดงให้ดูสมจริง ฉากการแสดงอาจเป็นฉากง่าย ๆ หรืออาจจัดให้ดูสวยงาม แต่ไม่ควรจะใช้เวลาามาก และควรคำนึงถึงความประหยัดด้วย เมื่อทุกฝ่ายพร้อมแล้ว ครูให้เริ่มการแสดง และสังเกตการแสดงอย่างใกล้ชิด ไม่

ควรมีการขัดการแสดงกลางคัน นอกจากกรณีที่มีปัญหาเมื่อการแสดงออกนอกทาง ครูอาจจำเป็นต้องให้คำแนะนำบ้าง เมื่อการแสดงดำเนินไปพอสมควรแล้ว ครูควรตัดบทยุติการแสดงไม่ควรให้การแสดงยืดเยื้อย่นเยื้อจะทำให้ผู้ชมเกิดความเบื่อหน่าย การตัดบทควรทำเมื่อเห็นว่าการแสดงได้ให้ข้อมูลแก่กลุ่มเพียงพอที่จะนำมาวิเคราะห์และอภิปรายเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตรงตามวัตถุประสงค์หรือตัดบทเมื่อการแสดงเริ่มยืดเยื้อหรือเมื่อผู้ชมพอจะเดาได้ว่าเรื่องราวจะดำเนินต่อไปอย่างไร หรือในกรณีที่ผู้แสดงเกิดอารมณ์สะเทือนใจมากเกินไปจนแสดงต่อไปไม่ได้ควรตัดบททันที

6) ขั้นการวิเคราะห์อภิปรายผลการแสดง: ขั้นนี้เป็นขั้นสำคัญมาก เพราะเป็นขั้นที่ช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่ชัดเจนตามวัตถุประสงค์ เทคนิคที่จำเป็นสำหรับการอภิปรายในช่วงนี้มีหลายประการ ที่สำคัญ คือ การสัมภาษณ์ความรู้สึกและความคิดของผู้แสดงและจดบันทึกไว้บนกระดานต่อจากนั้นจึงสัมภาษณ์ผู้ชมหรือผู้สังเกตการณ์ถึงข้อมูลที่สังเกตได้ ครูควรจดบันทึกข้อมูลเหล่านี้บนกระดาน เพื่อช่วยให้นักเรียนเห็นประเด็นในการอภิปรายและสรุป ต่อจากนั้นจึงให้ทุกฝ่ายร่วมกันอภิปราย แสดงความคิดเห็นและสรุปประเด็นการเรียนรู้ สิ่งสำคัญมากที่ครูต้องพึงคำนึงในการอภิปรายก็คือการให้นักเรียนแสดงบทบาทสมมติเพื่อวัตถุประสงค์ที่จะใช้บทบาทเป็นเครื่องมือในการดึงความรู้สึกนึกคิด การรับรู้ เจตคติ หรืออคติต่าง ๆ ที่ซ่อนอยู่ในส่วนลึกของผู้แสดงออกมาเพื่อเป็นข้อมูลในการเรียนรู้ ดังนั้นการอภิปรายจึงต้องมุ่งเน้นและอภิปรายในเรื่องของพฤติกรรมที่ผู้สวมบทบาทแสดงออกและความรู้สึกที่เป็นเหตุผลกระตุ้นให้เกิดการแสดงพฤติกรรมนั้นออกมา การซักถามจึงควรมุ่งประเด็นไปที่ว่าผู้แสดงได้แสดงพฤติกรรมอะไรบ้าง ทำไมจึงแสดงพฤติกรรมเช่นนั้น และพฤติกรรมนั้นก่อให้เกิดผลอะไรตามมา การอภิปรายไม่ควรมุ่งประเด็นไปที่การแสดงของผู้สวมบทบาทว่าแสดงได้ดีหรือไม่ดีเพียงใด เพราะนอกจากจะเป็นการอภิปรายที่ผิดกับวัตถุประสงค์แล้ว ยังอาจทำให้ผู้แสดงเสียความรู้สึกได้ ในกรณีที่การอภิปรายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และนักเรียนเสนอแนะแนวคิดและแนวทางอื่น ๆ เพิ่มเติมแตกต่างไปจากที่ผู้สวมบทบาทแสดง ครูอาจให้มีการแสดงและการอภิปรายเพิ่มเติมและสรุปบทเรียนอีกครั้งหนึ่ง

4.2.3.3 วิธีสอนแบบแสดงละคร (dramatization)

วิธีสอนแบบแสดงละคร (dramatization) คือกระบวนการที่ครูใช้ในการช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการให้นักเรียนแสดงละคร ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้ตามเนื้อหาและบทละครที่ได้กำหนดไว้ตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง ทำให้เรื่องราวนั้นมีชีวิตชีวามากขึ้น และสามารถทำให้ทั้งผู้แสดงและผู้ชมเกิดความเข้าใจและจดจำเรื่องนั้นได้นาน (ทิตานา แชมมณี, 2561)

การแสดงละครดำเนินการได้หลายลักษณะ อาทิ การแสดงละครแบบเป็นทางการหรือนอกทางการ การแสดงละครแบบไม่เป็นทางการ การแสดงละครใบ้ การแสดงละคร

เลียนแบบ การแสดงละครล้อเลียน และการแสดงการขีดหุ่นละคร ซึ่งการแสดงละครแต่ละแบบ/แต่ ละลักษณะนั้นมีรายละเอียดดังตาราง

ตาราง 6 การแสดงละครเพื่อการเรียนรู้

การแสดงละคร เพื่อการเรียนรู้	ลักษณะการดำเนินการ
1) การแสดงละคร แบบเป็นทางการ หรือนาฏการ	เป็นการแสดงละครที่มีการเตรียมบทละครตั้งแต่ต้นจนจบไว้ และผู้แสดง จะต้องมีการซักซ้อมการแสดงก่อนการแสดงจนผู้แสดงสามารถแสดงได้ตาม บทและมีการจัดฉากเวทีให้ดูสมจริง
2) การแสดงละคร แบบไม่เป็น ทางการ	เป็นการแสดงเรื่องราวหรือเหตุการณ์สั้น ๆ เฉพาะจุดเฉพาะประเด็นเพื่อช่วย ทำให้เรื่องราว/ เหตุการณ์/ จุด/ ประเด็นเหล่านั้นมีความกระจ่างชัดขึ้น การ แสดงแบบนี้ครูสามารถใช้สอดสอดแทรกใน การสอนเนื้อหาสาระต่าง ๆ ได้ มาก
3) การแสดงละคร ใบ้	เป็นการแสดงที่ผู้แสดงใช้การแสดงออกท่าทางสื่อความหมายเรื่องราวให้ผู้ชม เข้าใจโดยไม่ใช้ภาษาพูดเลย แต่อาจมีการใช้การบรรยายประกอบท่าทางได้ เพื่อช่วยให้ผู้ชมมีความเข้าใจมากขึ้น
4) การแสดงละคร เลียนแบบ	เป็นการแสดงที่ผู้แสดงพยายามแสดงลักษณะท่าทางเลียนแบบบุคคล สัตว์ หรือสิ่งของต่าง ๆ
5) การแสดงละคร ล้อเลียน	เป็นการแสดงละครที่มีเนื้อหาสาระเสียดสีบุคคล สังคม เรื่องราว หรือ เหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อเน้นเจตคติ ค่านิยม หรือพฤติกรรมใด ๆ ที่ต้องการให้ เกิดขึ้นแก่นักเรียน โดยการแสดงถึงความไม่ชอบด้วยเหตุและผลของสิ่งนั้น
6) การแสดงการ ขีดหุ่นละคร	เป็นการแสดงที่ผู้แสดงใช้หุ่นหรือวัสดุอื่น ๆ เป็นตัวแทนในการแสดงออก ผู้ แสดงจะไม่ปรากฏกายหรือแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ให้เห็น แต่จะขีดตัวหุ่นให้ แสดงตามที่ตนปรารถนา ซึ่งก็คือการขีดหุ่นให้แสดงบทบาทและเรื่องราวที่ ได้เตรียมไว้ หุ่นที่ใช้ในการแสดงมีมากมายหลายประเภท เช่น หุ่นกระบอก หุ่นนิ้วมือ หุ่นสวมมือ หุ่นเสียบไม้หุ่นหนังตะลุง หุ่นดิน เป็นต้น หุ่นดังกล่าว อาจเป็นหุ่นรูปคน หุ่นรูปสัตว์ หรือหุ่นรูปสิ่งของต่าง ๆ หุ่นเหล่านี้เป็น ตัวแทนในการแสดงออกท่าทางของผู้แสดง แต่ผู้แสดง (ผู้ขีดหุ่น) ยังเป็นผู้ แสดงออกทางบทพูดอยู่หรือบางกรณีที่ผู้ขีดหุ่นยังไม่ชำนาญ อาจมีผู้แสดง หลายคน โดยคนหนึ่งเป็นผู้ขีดหุ่น อีกคนหนึ่งเป็นผู้พากย์ ผู้แสดงบทพูดอาจ มีคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ แล้วแต่ความสามารถของผู้แสดง

ขั้นตอนของวิธีสอนแบบแสดงละครมีดังนี้ (ทิตินา แคมมณี, 2561)

- 1) ครู/ นักเรียนเตรียมบทละคร
- 2) นักเรียนศึกษาบทละครและเลือก (หรือครูกำหนด) บทบาทที่จะแสดง
- 3) นักเรียนศึกษาบทที่จะแสดงและซ้อมการแสดง โดยครูให้คำแนะนำในการชมการแสดงแก่นักเรียนที่เป็นผู้ชม
- 4) ครูและนักเรียนจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์สำหรับการแสดง เช่น เครื่องแต่งกาย ฉาก เพอร์นิเจอร์ ฯลฯ
- 5) นักเรียนแสดงหรือชมละคร
- 6) ครูและนักเรียนอภิปรายเกี่ยวกับการแสดงของผู้เล่น เรื่องราวหรือเนื้อหาการแสดง และสรุปการเรียนรู้ที่ได้จากการแสดงละคร
- 7) ครูประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน

วิธีสอนแบบแสดงละครมีข้อดีคือ ช่วยให้นักเรียนได้เห็นสิ่งที่เรียนมีชีวิตขึ้นมา ทำให้เกิดความเข้าใจได้เห็นคุณค่าของศิลปะด้านต่าง ๆ เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างสนุกสนานและมีส่วนร่วม และช่วยฝึกฝนทักษะต่าง ๆ ของนักเรียน เช่น การพูด การเขียน การแสดงออก และการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ทั้งยังทำให้นักเรียนมีความเชื่อมั่นในตนเองและกล้าแสดงออก แต่ข้อจำกัดที่ครูควรพิจารณา คือจะต้องมีค่าใช้จ่ายมากในการสร้างอุปกรณ์การแสดง เครื่องแต่งกาย และสิ่งต่าง ๆ และเป็นวิธีสอนที่ต้องใช้เวลาทำการสอนมากเพราะต้องมีการจัดเตรียมบทละคร ฝึกซ้อม และทำการแสดง

การแสดงละครไม่ว่าจะเป็นแบบใดหากจะให้มีประสิทธิภาพคือ นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ ครูควรมีการเตรียมการและดำเนินการอย่างเหมาะสมดังนี้ (ทิตินา แคมมณี, 2561)

1) ขั้นตอนการเตรียมบทละคร: ครูและผู้เขียนบทควรมีการอภิปรายกันถึงวัตถุประสงค์ของการที่จะใช้ละครเป็นวิธีการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด นักเรียนควรมีบทบาทในการเลือกเรื่องราวที่จะแสดง ครูอาจเตรียมบทละครให้นักเรียนแสดง โดยต้องเตรียมเนื้อหา การแสดงตั้งแต่ต้นจนจบ และต้องเตรียมบทละครหรือบทพูดของตัวละครต่าง ๆ หรืออาจให้นักเรียนช่วยกันเขียน ซึ่งในทั้งสองกรณีทั้งครูและนักเรียนจำเป็นต้องศึกษาเนื้อหาหรือเรื่องราวจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้ได้เนื้อหา/ เรื่องราว ที่ตรงกับความเป็นจริงให้มากที่สุด และอาจจำเป็นต้องแสวงหาบุคคลผู้มีประสบการณ์หรือความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นมาให้คำปรึกษา เช่น การแสดงละครทางประวัติศาสตร์ การแสดงละครทางวรรณคดี เป็นต้น การแสดงละครที่ใช้เป็นวิธีสอนนี้จะแตกต่างจากการแสดงละครที่เป็นศิลปะการแสดง การใช้ละครในการเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องจัดทำทุกสิ่งทุกอย่างให้สมบูรณ์เหมือนความเป็นจริง แต่ต้องพิถีพิถันในจุดที่ครูต้องการให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ จุดนั้นจะต้องเด่นชัด การแสดงในจุดนั้นต้องให้เห็นสาระที่ต้องการชัดเจน องค์ประกอบอื่น ๆ ที่เป็นส่วน

เสริมไม่จำเป็นต้องจัดทำให้สมบูรณ์ แต่ควรจะตรงตามความเป็นจริง ผิดกับละครที่เป็น ศิลปะการแสดงซึ่งจะต้องจัดทำให้สมบูรณ์ตามความเป็นจริง

2) **ขั้นการศึกษาบทละครและเลือกบทบาทที่จะแสดง:** ครูและนักเรียน ควรช่วยกันเลือกว่าใครควรจะแสดงบทอะไร โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมและความสามารถของ นักเรียนกับบทที่จะแสดง ควรจะเลือกผู้ที่มีบุคลิกลักษณะตรงกับเรื่องและมีความสามารถที่จะตีบท แตก คือ เล่นได้ดี เล่นได้ตรงกับเนื้อหาของเรื่องมากที่สุด เนื่องจากการแสดงละครเน้นที่การให้ นักเรียนเห็นภาพหรือเรื่องราวที่ตรงกับเรื่องราวและความเป็นจริงมากที่สุด ดังนั้น ผู้แสดงควรมีความ เต็มใจที่จะแสดงเพื่อให้การแสดงออกมาดีที่สุด

3) **ขั้นการศึกษาบท ซ้อมการแสดง เตรียมผู้ชมและเตรียมวัสดุอุปกรณ์:** เมื่อได้ตัวแสดงแล้วผู้แสดงแต่ละคนต้องศึกษาเรื่องราวและบทของตนเป็นพิเศษ ต้องพยายามจำบท ของตนให้คล่องเพื่อการแสดงจะได้ไม่ติดขัดและจะต้องมีการฝึกซ้อมการแสดงร่วมกัน ในบางกรณี หลังการฝึกซ้อมอาจจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนตัวแสดงหากพบว่าผู้ที่เลือกไว้ไม่สามารถแสดงได้ดี โดย ปกติการสอนด้วยวิธีนี้ นักเรียนจะไม่ได้แสดงทั้งหมดผู้ที่ไม่แสดงจะเป็นผู้ชมการแสดงและผู้ช่วย จัดการแสดง เช่น ทำหน้าที่กำกับการแสดง บอกบท ช่วยจัดฉาก แต่งตัวผู้แสดงช่วยจัดหาวัสดุอุปกรณ์ ในการแสดง เป็นต้น ดังนั้น ครูจึงควรจัดแบ่งงานตามความสนใจและความสามารถของนักเรียนและ ให้คำแนะนำในการชมละครว่าควรสังเกตและให้ความสนใจเป็นพิเศษในเรื่องอะไรบ้าง

4) **ขั้นการแสดงละครและชมละคร:** เมื่อทุกอย่างพร้อมแล้วจึงเริ่มการ แสดงในขณะแสดงครูและผู้ชมไม่ควรขัดการแสดงกลางคัน และควรให้กำลังใจผู้แสดงโดยการตั้งใจชม การแสดง ปรบมือให้กำลังใจ ผู้ชมควรตั้งใจสังเกตการแสดงในจุดสำคัญที่ครูให้คำแนะนำเป็นพิเศษ และอาจจดบันทึกสิ่งที่สังเกตไว้เพื่อกันลืม ผู้แสดงก็ควรแสดงให้สมบทบาทมากที่สุด

5) **ขั้นการอภิปรายเพื่อสรุปการเรียนรู้:** เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการ แสดงละครมุ่งที่จะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องราวที่แสดง ครูใช้การแสดงเป็นวิธีการที่จะ ช่วยให้นักเรียนเรียนรู้เรื่องราวนั้น ๆ โดยได้เห็นเป็นภาพและการกระทำจริง ซึ่งจะทำให้นักเรียนมี ความเข้าใจ และจดจำเรื่องนั้นได้อย่างดีและจดจำได้นาน ดังนั้นละครที่แสดงออกมาจึงควรสะท้อน เรื่องราวความเป็นจริงนั้นให้เห็นชัด การอภิปรายเพื่อการเรียนรู้จึงต้องมุ่งไปที่เรื่องราวที่แสดงออกมา และการแสดงของผู้แสดงว่าสามารถแสดงได้สมจริงเพียงใด

4.2.4 กลยุทธ์การสอนเน้นประสบการณ์ (experiential instructional strategy)

กลยุทธ์การสอนแบบเน้นประสบการณ์ (experiential instructional strategy) เป็นกลยุทธ์การสอนแบบเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และเน้นกิจกรรมเป็นหลัก โดยการ

จัดการเรียนการสอนเน้นการวางแผนและนำการเรียนรู้ไปปรับใช้ในบริบทอื่น ๆ ตัวอย่างวิธีสอนของ
กลยุทธ์การสอนเน้นประสบการณ์ที่เหมาะสมกับการสอนสังคมศึกษามีดังนี้

4.2.4.1 วิธีสอนแบบใช้สถานการณ์จำลอง (simulation)

สถานการณ์จำลอง (simulation) สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการรวบรวม
ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งแสดงออกภายใต้สถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง จากการศึกษาปฏิบัติ
ของนักเรียนในสถานการณ์จำลองจะสามารถบอกได้ว่านักเรียนนำหลักการหรือทฤษฎีต่าง ๆ ที่ได้
เรียนมาแล้วไปใช้ได้แค่ไหน อย่างไร สถานการณ์จำลองเป็นวิธีการให้ประสบการณ์แก่นักเรียน โดย
ประสบการณ์นั้น ๆ ไม่อาจมีโดยตรงในขณะที่ศึกษา เช่น การแก้ปัญหาที่ปรากฏในชีวิตจริงในสังคม
การสร้างสถานการณ์จำลองขึ้นมาจึงเป็นวิธีที่ทำให้นักเรียนมีประสบการณ์ในการคิดหาวิธีแก้ปัญหา
เหล่านั้น เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนประสบการณ์จริงที่เลือกสรรแล้ว และมีระดับความยากง่าย
ความสลับซับซ้อนที่เหมาะสมกับพื้นฐานของนักเรียน ถ้านักเรียนได้ฝึกประสบการณ์ในสภาพจริงแล้ว
จะเสี่ยงอันตรายมาก แต่เมื่อสถานการณ์นั้นถูกจำลองมา นักเรียนจะสามารถฝึกและมีประสบการณ์ได้
โดยไม่มีอันตรายใด ๆ (Cruickshank, 1971: อ้างถึงในชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2561)

วิธีสอนแบบใช้สถานการณ์จำลองจึงเป็นกระบวนการที่ครูใช้ในการช่วย
พัฒนาให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยให้นักเรียนลงไปเล่นในสถานการณ์ที่มี
บทบาท ข้อมูล และกติกาการเล่น ที่สะท้อนความเป็นจริง และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ใน
สถานการณ์นั้น โดยใช้ข้อมูลที่มีสภาพคล้ายกับข้อมูลในความเป็นจริง ในการตัดสินใจและแก้ปัญหา
ต่าง ๆ ซึ่งการตัดสินใจนั้นจะส่งผลถึงผู้เล่นในลักษณะเดียวกันกับที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริง (ทีศนา
แชมมณี, 2561)

ขั้นตอนของวิธีสอนแบบใช้สถานการณ์จำลองมีดังนี้ (ทีศนา แชมมณี,
2561)

- 1) ครูเตรียมสถานการณ์จำลอง
- 2) ครูนำเสนอสถานการณ์จำลอง บทบาท ข้อมูล และกติกาการเล่น
- 3) นักเรียนเลือกบทบาทที่จะเล่น หรือครูกำหนดบทบาทให้นักเรียน
- 4) นักเรียนเล่นตามกติกาที่กำหนด
- 5) ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับสถานการณ์ ข้อมูล และกติกา
ของสถานการณ์ วิธีการเล่น พฤติกรรมการเล่น และผลการเล่น
- 6) ครูและนักเรียนสรุปการเรียนรู้ที่ได้รับจากการเล่น
- 7) ครูประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน

วิธีสอนแบบใช้สถานการณ์จำลองเป็นรูปแบบและกระบวนการที่ฝึกฝนให้
นักเรียนเผชิญปัญหาต่าง ๆ รู้จักคิดแก้ปัญหา ช่วยให้นักเรียนมีประสบการณ์ เมื่อประสบปัญหาที่
เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน สามารถคิดหาวิธีแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ นอกจากนี้สถานการณ์จำลอง

สามารถจูงใจให้นักเรียนประกอบกิจกรรมได้นานและให้เข้าสู่พฤติกรรมที่ต้องการได้ แต่ยังมีข้อจำกัดที่ครูควรพิจารณาคือต้องใช้ค่าใช้จ่ายสูงเพราะต้องมีวัสดุอุปกรณ์และข้อมูลสำหรับนักเรียนทุกคน และใช้เวลามากทั้งการเตรียมการและใช้เวลาในการเล่นและการอภิปราย อีกทั้งเป็นวิธีสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เล่นและแสดงออกอย่างหลากหลาย จึงเป็นการยากสำหรับครูในการนำอภิปรายไปสู่การเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์

ทั้งนี้ การนำวิธีสอนแบบใช้สถานการณ์จำลองไปใช้ให้มีประสิทธิภาพสามารถดำเนินการได้ดังนี้ (ทิตินา แคมมณี, 2561)

1) ชั้นเตรียมการ: ครูเตรียมสถานการณ์จำลองที่จะใช้สอน โดยอาจสร้างขึ้นเองเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์โดยตรง ซึ่งถ้าจะสร้างขึ้นเองผู้สร้างจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการสร้าง รวมทั้งมีประสบการณ์ในสถานการณ์นั้นในความเป็นจริงหรือครูอาจเลือกสถานการณ์จำลองที่มีผู้สร้างไว้แล้ว หากตรงกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการสถานการณ์จำลองที่วางจำหน่ายมีจำนวนไม่น้อย ครูสามารถศึกษาได้จากรายการและคำอธิบายซึ่งจะบอกวัตถุประสงค์และลักษณะของสถานการณ์จำลองไว้ สถานการณ์จำลองโดยทั่วไปมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ เป็นสถานการณ์จำลองแท้กับสถานการณ์จำลองแบบเกม หรือที่เรียกว่า “เกมจำลองสถานการณ์” ซึ่งสถานการณ์จำลองแท้จะเป็นสถานการณ์การเล่นที่ให้นักเรียนได้เล่น เพื่อเรียนรู้ความจริง เช่น ครูอาจจำลองสถานการณ์นั้นในการตัดสินใจในเหตุการณ์ต่าง ๆ ส่วนเกมจำลองสถานการณ์ มีลักษณะเป็นเกมการเล่น แต่เกมการเล่นนี้มีลักษณะที่สะท้อนความเป็นจริง ในขณะที่เกมธรรมดาทั่ว ๆ ไป อาจจะไม่ได้อสะท้อนความเป็นจริงอะไรเกมจำลองสถานการณ์นี้มีอยู่ 2 ประเภทคือ เป็นเกมจำลองสถานการณ์แบบไม่มีการแข่งขัน เช่น เกมจำลองสถานการณ์การเลือกตั้ง เกมจำลองสถานการณ์การเลือกอาชีพ และเกมจำลองสถานการณ์การเลือกตั้ง และเกมจำลองสถานการณ์แบบมีการแข่งขัน เช่น เกมจำลองสถานการณ์มลภาวะเป็นพิษ เกมจำลองสถานการณ์การค้าขาย เป็นต้น

เมื่อมีสถานการณ์จำลองแล้ว ครูจะต้องศึกษาและทำความเข้าใจในสถานการณ์จำลองนั้น และควรลงเล่นด้วยตนเอง เพื่อจะได้ทราบถึงอุปสรรคข้อขัดข้องต่าง ๆ ในการเล่น จะได้จัดเตรียมการป้องกันหรือแก้ไขไว้ให้พร้อม เพื่อช่วยให้การเล่นเป็นไปอย่างสะดวกและราบรื่น ต่อจากนั้นจึงจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ในการเล่นไว้ให้พร้อม รวมทั้งการจัดสถานที่เล่นให้เอื้ออำนวยต่อการเล่น

2) ชั้นการนำเสนอสถานการณ์จำลอง บทบาท และกติกา: เนื่องจากสถานการณ์จำลองส่วนใหญ่จะมีความซับซ้อนพอสมควรไปถึงระดับมาก การนำเสนอสถานการณ์ บทบาทและกติกา จึงจำเป็นต้องมีการเตรียมการอย่างดี ครูควรนำเสนออย่างเป็นไปตามลำดับขั้นตอน ไม่สับสน และควรจัดข้อมูลทุกอย่างไว้ให้พร้อม ในการนำเสนอครูควรเริ่มด้วยการบอกเหตุผลและวัตถุประสงค์กว้าง ๆ แก่ นักเรียนว่าการเล่นในสถานการณ์จำลองนี้จะให้อะไรและเหตุใดจึงมาเล่น

กัน ต่อไปจึงให้ภาพรวมของสถานการณ์จำลองทั้งหมด แล้วจึงให้รายละเอียดที่จำเป็น เช่น กติกา บทบาท เมื่อทุกคนเข้าใจพอสมควรแล้วจึงให้เล่นได้

3) **ขั้นการเลือกบทบาท:** เมื่อนักเรียนเข้าใจภาพรวม และกติกาแล้ว นักเรียนทุกคนควรได้รับบทบาทในการเล่น ซึ่งนักเรียนอาจเป็นผู้เลือกเอง หรือในบางกรณี ครูอาจกำหนดบทบาทให้นักเรียนบางคนรับบทบาทซึ่งจะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่ตรงกับความต้องการหรือความจำเป็นของนักเรียนคนนั้น

4) **ขั้นการเล่นในสถานการณ์จำลอง:** ในขณะที่นักเรียนกำลังเล่นในสถานการณ์จำลองนั้น ครูควรติดตามอย่างใกล้ชิด เพื่อสังเกตพฤติกรรมการเล่นของนักเรียน และจดบันทึกข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของนักเรียนไว้ นอกจากนี้ต้องคอยดูแลให้การเล่นดำเนินไปอย่างไม่ติดขัดให้คำปรึกษาตามความจำเป็น รวมทั้งช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น

5) **ขั้นการอภิปราย:** เนื่องจากการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลองเป็นการสอนที่มุ่งช่วยให้นักเรียนให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นจริงที่สถานการณ์นั้นจำลองขึ้นมา ดังนั้นการอภิปรายจึงควรมุ่งประเด็นไปที่การเรียนรู้ความเป็นจริงว่า ในความเป็นจริงสถานการณ์เป็นอย่างไร และอะไรเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสถานการณ์นั้น ๆ ซึ่งนักเรียนมักได้เรียนรู้จากการเล่นของตนในสถานการณ์นั้น จึงทำให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง เมื่อได้เรียนรู้ความเป็นจริงแล้ว การอภิปรายอาจขยายต่อไปว่า เราควรจะให้สถานการณ์นั้นคงอยู่ หรือเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างไร และจะอย่างไรจึงจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นได้

4.2.4.2 วิธีสอนแบบไปทัศนศึกษา (field trip)

การทัศนศึกษา (field trip) เป็นกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อแสวงหาประสบการณ์ตรงจากแหล่งความรู้ที่มีอยู่จริงตามสถานที่ต่าง ๆ นอกห้องเรียน ทั้งยังเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาสติปัญญา ตลอดจนทักษะทางสังคมอันจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้และเข้าใจเรื่องที่เรียนอย่างลึกซึ้ง ดังนั้นการทัศนศึกษาจึงเป็นกิจกรรมการศึกษาหาความรู้ที่เป็นประสบการณ์ตรง (direct learning experience) ที่ช่วยเสริมสร้างประสบการณ์อันทรงคุณค่าให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน ทั้งยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นการย้าให้ชุมชนตระหนักถึงความจริงที่ว่าชุมชนก็มีส่วนในการเสริมสร้างความรู้ให้แก่เด็กนักเรียนด้วย นอกจากนี้การทัศนศึกษาก็เป็นลักษณะของการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง (authentic learning) ซึ่งเน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริงบนโลก โดยนักเรียนมีโอกาสที่จะพบเห็นได้ในชีวิตประจำวันอันเป็นการเสริมสร้างประสบการณ์ตรงให้แก่เด็กนักเรียน และการทัศนศึกษาก็มีส่วนสำคัญในการปลูกฝังค่านิยม และทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่พบเห็นให้แก่เด็กนักเรียนได้อีกด้วย (Pfoots, 2003)

วิธีสอนแบบไปทัศนศึกษา คือ กระบวนการที่ครูใช้ในการช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยครูและนักเรียนร่วมกันวางแผนและเดินทางไปศึกษา

เรียนรู้ ณ สถานที่อันเป็นแหล่งความรู้ในเรื่องนั้น (ซึ่งอยู่นอกสถานที่ที่เรียนกันอยู่เป็นปกติ โดยมีการศึกษาสิ่งต่าง ๆ ในสถานที่นั้นตามกระบวนการหรือวิธีการที่ได้วางแผนไว้ และมีการอภิปรายสรุปการเรียนรู้จากข้อมูลที่ได้ศึกษามา (ทิตนา แชมมณี, 2561)

ขั้นตอนของวิธีสอนแบบไปทัศนศึกษามีดังนี้ (ทิตนา แชมมณี, 2561)

1) ครูและนักเรียนวางแผนร่วมกันในเรื่องวัตถุประสงค์ สถานที่ การเดินทาง เรื่องที่จะศึกษา วิธีศึกษา ค่าใช้จ่าย กำหนดการเดินทางและหน้าที่ความรับผิดชอบ

2) ครูและนักเรียนเดินทางออกไปยังสถานที่เป้าหมาย

3) นักเรียนศึกษาสิ่งต่าง ๆ ในสถานที่นั้นตามกระบวนการหรือวิธีการศึกษาที่ได้วางแผนไว้

4) ครูและนักเรียนสรุปผลการเรียนรู้ที่ได้จากการทัศนศึกษาก่อนเดินทางกลับหรือหลังจากเดินทางกลับ

5) ครูประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน

จะเห็นว่าวิธีสอนแบบไปทัศนศึกษามีข้อดี คือ ช่วยให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง เกิดเรียนรู้ตามสภาพจริง สามารถนำความรู้ที่ได้รับภายในห้องเรียนมาเชื่อมโยงกับสิ่งที่เห็นจากการทัศนศึกษาได้ รวมไปถึงเอื้อต่อนักเรียนในการฝึกทักษะต่าง ๆ เช่น ทักษะการประสานงาน การทำงานกลุ่ม การวางแผน ตลอดจนส่งผลให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้และสนใจการเรียนรู้เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามการจัดการทัศนศึกษามีข้อจำกัดอยู่มาก อาทิ เป็นวิธีสอนที่ยุ่งยากสำหรับครู เนื่องจากต้องมีการเตรียมการติดต่อประสานงาน จัดการ และรับผิดชอบต่องานหลายด้าน ทั้งยังมีค่าใช้จ่ายสูง ใช้เวลามาก และมีความเสี่ยง อาจเกิดอันตรายระหว่างการเดินทางได้ จึงเป็นวิธีสอนที่อาจเกิดผลไม่คุ้มค่า หากการจัดการและกระบวนการศึกษาไม่ดีเท่าที่ควร

อย่างไรก็ตาม หากครูต้องการนำวิธีสอนแบบไปทัศนศึกษาไปใช้ให้มีประสิทธิภาพควรดำเนินการได้ดังนี้ (ทิตนา แชมมณี, 2561)

1) ขั้นการวางแผน: ครูและนักเรียนจำเป็นต้องมีการวางแผนร่วมกันก่อนจะเดินทางไปทัศนศึกษา สิ่งที่ครูควรทำความเข้าใจกับนักเรียนให้ชัดเจน คือวัตถุประสงค์ของการไปทัศนศึกษา ซึ่งหากวัตถุประสงค์ชัดเจนแล้ว นักเรียนอาจมีส่วนในการเลือกสถานที่ที่จะไปด้วย (ในกรณีที่ครูไม่เจาะจงสถานที่) เมื่อมีการกำหนดสถานที่แน่ชัดแล้วจะเป็นการดีมาก หากครูหรือนักเรียนบางคนมีโอกาสไปสำรวจสถานที่นั้นก่อนจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่ดีในการวางแผนขั้นต่อไป และช่วยลดปัญหาเมื่อมีการเดินทางจริง หลังจากการไปสำรวจสถานที่และได้ข้อมูลกลับมาแล้ว ครูและนักเรียนจึงวางแผนในรายละเอียดต่อไป เรื่องสำคัญที่จำเป็นต้องตกลงกันให้ชัดเจนมีหลายประการ ได้แก่ พาหนะในการเดินทาง เรื่องที่จะศึกษา วิธีการและเครื่องมือที่จะใช้ศึกษา กำหนดการ และบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ที่เกี่ยวข้อง

2) **ขั้นการเดินทางไปทัศนศึกษา:** ครูควรดูแลเอาใจใส่ในเรื่องความปลอดภัย สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนและให้คำปรึกษาแนะนำตามความเหมาะสม

3) **ขั้นการศึกษาในสถานที่เป้าหมาย:** เมื่อเดินทางไปถึงยังสถานที่เป้าหมายแล้ว ครูควรจัดประชุมนักเรียนทั้งหมดก่อนที่จะปล่อยให้ไปศึกษาเรียนรู้ตามที่ได้รับมอบหมาย โดยมีการย้ำหรือทบทวนเกี่ยวกับเรื่องวัตถุประสงค์ของการศึกษา การเคารพต่อกฎเกณฑ์กติกาของสถานที่ ความปลอดภัย วิธีการศึกษา การนัดหมายและการตรงต่อเวลา เมื่อทำความเข้าใจแล้วจึงปล่อยให้ไปศึกษาด้วยตนเอง โดยครูสังเกตการณ์ทั่ว ๆ ไป

4) **ขั้นการเดินทางกลับและสรุปบทเรียน:** โดยทั่วไป หลังจากที่พักและศึกษาสถานที่แล้ว ครูและนักเรียนมักไม่มีเวลาที่จะสรุปการเรียนรู้ในทันที เพราะต้องรีบเดินทางกลับ แต่หากไม่รีบเดินทางกลับและสามารถจัดสรรเวลาได้ การสรุปประเมินผลการเรียนรู้ในทันที จะให้ผลดีมากเนื่องจากนักเรียนยังจำความคิด ประสบการณ์ และความรู้สึกต่าง ๆ ได้ดี แต่ถ้ายังไม่สรุปไม่ได้ทันทีจำเป็นต้องรอไปอีกระยะหนึ่ง ความรู้สึก ความคิด และประสบการณ์บางส่วนอาจเลื่อนไปบ้าง การสรุปผลการเรียนรู้ ทำได้หลายวิธี เช่น การให้นักเรียนแต่ละคนนำเสนอประสบการณ์และข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาและ อภิปรายร่วมกัน สรุปเป็นประเด็นการเรียนรู้ที่ได้รับและอาจจะประเมินดูว่าการเรียนรู้ที่ได้รับเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด หรือครูอาจให้นักเรียนเขียนเป็นรายงาน จัดนิทรรศการ หรือถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับแก่ผู้อื่น (เช่น นักเรียนกลุ่มอื่น ๆ หรือในการประชุมต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะใช้วิธีใดในการสรุปผลการเรียนรู้ ครูควรดูแลให้มีการสรุปให้ครอบคลุมประเด็นการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน คือ (1) การเรียนรู้ในด้านความรู้ (สิ่งที่ศึกษา) (2) การเรียนรู้ในด้านเจตคติ (3) การเรียนรู้ในด้านกระบวนการต่าง ๆ (เช่น กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่น ฯลฯ)

4.2.5 กลยุทธ์การสอนแบบอิสระ (independent instructional strategy)

กลยุทธ์การสอนแบบอิสระ (independent instructional strategy) เป็นกลยุทธ์การสอนที่ช่วยสนับสนุนให้นักเรียนแต่ละคนมีพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ การพึ่งพาตนเอง การพัฒนาตนเอง โดยนักเรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหา สะท้อนความคิดตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติอย่างมั่นใจ และส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ตัวอย่างวิธีสอนที่ใช้กลยุทธ์การสอนแบบอิสระ เช่น

4.2.5.1 วิธีสอนแบบใช้บทเรียนโปรแกรม (programmed instruction)

“บทเรียนสำเร็จรูป” มีชื่อเรียกกันหลายชื่อ ทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ภาษาไทยที่เรียกกัน เช่น บทเรียนสำเร็จรูป บทเรียนโปรแกรม โปรแกรมการสอน หนังสือฝึกเรียนด้วยตนเอง เป็นต้น ส่วนในภาษาอังกฤษที่เรียกกันก็มี เช่น programmed learning,

programmed instruction, programmed lesson, programmed textbook เป็นต้น แต่คำที่นิยมใช้กันมากเป็นที่คุ้นเคย ได้แก่ programmed instruction และ programmed learning หรือในภาษาไทยได้แก่คำว่า “บทเรียนสำเร็จรูป” และ “บทเรียนโปรแกรม” ซึ่งคำเหล่านี้ต่างหมายถึงสิ่งเดียวกัน ซึ่งบทเรียนโปรแกรมถือเป็นนวัตกรรมการศึกษาอย่างหนึ่งซึ่งช่วยเสริมให้นักเรียนให้รู้จักการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยพัฒนาไปตามขีดความสามารถของตนเอง นักเรียนสามารถเรียนด้วยตนเองตามความสามารถของตน เรียนไปตามลำดับขั้นที่พอเหมาะกับความสนใจและความสามารถของตน นักเรียนจะเรียนได้สำเร็จโดยใช้เวลามากหรือน้อยตามความสามารถของตนเอง (อรภัทร สิทธิรักษ์, 2540)

วิธีสอนแบบใช้บทเรียนโปรแกรมจึงหมายถึงกระบวนการที่ครูใช้ในการช่วยให้แก่นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการให้นักเรียนศึกษาจากบทเรียนสำเร็จรูปด้วยตนเอง ซึ่งมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากบทเรียนปกติ กล่าวก็คือ เป็นบทเรียนที่นำเนื้อหาสาระที่จะให้นักเรียนได้เรียนรู้มาแตกเป็นหน่วยย่อย (small steps) เพื่อให้ง่ายแก่นักเรียนในการเรียนรู้และนำเสนอแก่นักเรียนในลักษณะที่ให้นักเรียนสามารถตอบสนองสิ่งที่เรียนและตรวจสอบการเรียนรู้ของตนเองได้ทันที (immediately feedback) ว่าผิดหรือถูก นักเรียนสามารถใช้เวลาในการเรียนรู้มากน้อยตามความสามารถ และสามารถตรวจสอบผลการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เพราะบทเรียนจะมีแบบทดสอบทั้งแบบทดสอบก่อนการเรียน (pre-test) และแบบทดสอบหลังการเรียน (post-test) ไว้ให้พร้อม (ทิตนา แคมมณี, 2561)

ขั้นตอนของวิธีสอนแบบใช้บทเรียนโปรแกรมมีดังนี้ (ทิตนา แคมมณี, 2561)

- 1) ครูศึกษาปัญหา ความต้องการ และความสนใจของนักเรียน
- 2) ครูเลือก แสวงหา สร้างบทเรียนโปรแกรมในเรื่องที่ตรงกับปัญหา ความต้องการ หรือความสนใจของนักเรียน
- 3) ครูแนะนำการใช้บทเรียนโปรแกรมให้นักเรียนเข้าใจ
- 4) ครูให้นักเรียนศึกษาบทเรียนโปรแกรมด้วยตนเอง
- 5) นักเรียนทำแบบทดสอบการเรียนรู้ด้วยตนเอง หรือมารับการทดสอบจากครู

วิธีสอนแบบใช้บทเรียนโปรแกรมมีข้อดีคือ เป็นวิธีสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสามารถของนักเรียน ช่วยฝึกฝนให้นักเรียนเป็นคนรับผิดชอบและซื่อสัตย์ต่อตนเอง นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา ช่วยลดภาระของครูและแก้ปัญหาการขาดแคลนครูได้ ทั้งนี้บทเรียนโปรแกรมยังออกแบบให้มีความง่ายตามลำดับ จึงทำให้นักเรียนเกิดกำลังใจในการเรียน โดยจะเรียนไปตามความยากง่าย แต่วิธีสอนนี้ก็มีข้อจำกัดที่ครูกควรพิจารณาคือการให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเองหรือใช้บทเรียนโปรแกรมบ่อย ๆ อาจทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายได้ง่าย และอาจเป็นการจำกัดความสามารถของนักเรียนเพราะต้องตอบคำถามตามที่บทเรียน

ครูวาง/สร้างไว้เท่านั้น และหากออกแบบมาไม่มีคุณภาพพอย่อมส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน อีกทั้งบทเรียนโปรแกรมยังเหมาะสมหรือใช้ได้กับเฉพาะบางเนื้อหาสาระเท่านั้น

แนวทางการนำวิธีสอนแบบใช้บทเรียนโปรแกรมไปใช้ให้มีประสิทธิภาพนั้น ครูควรดำเนินการดังนี้ (สุวิทย์ คำมูล และอรรถย์ คำมูล, 2550; ทิศนา แคมมณี, 2553)

1) ขั้นเตรียมการ: ครูจำเป็นต้องศึกษาปัญหาความต้องการและความสนใจของนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อจะได้ทราบว่าควรให้บทเรียนเรื่องอะไร แก่ใคร โดยทั่วไปการใช้บทเรียนแบบโปรแกรมมีการใช้ใน 2 ลักษณะ คือ ใช้สอนเนื้อหาสาระใดสาระหนึ่ง โดยให้นักเรียนศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสามารถ อีกลักษณะหนึ่งคือการใช้สอนซ่อมเสริมการเรียนตามปกติ โดยนักเรียนอาจเรียนรู้ไม่ทันเพื่อน หรือสอบไม่ผ่าน ครูอาจให้บทเรียนแบบโปรแกรมแก่นักเรียนเพื่อไปศึกษาเพิ่มเติมด้วยตนเอง

การสอนด้วยวิธีนี้ ครูจำเป็นต้องมีบทเรียนสำเร็จรูปหรือบทเรียนโปรแกรม ซึ่งมีลักษณะที่ช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง บทเรียนนี้จะเสนอเนื้อหาไปที่ละน้อยในรูปของ “กรอบ” (frame) หลังจากนำเสนอเนื้อหา/มโนทัศน์ไปแล้ว จะมีคำถามทดสอบการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งนักเรียนสามารถตรวจคำตอบของตนได้จากคำตอบที่ให้ไว้

บทเรียนแบบโปรแกรมโดยทั่วไปมี 3 ลักษณะ คือ (1) บทเรียนแบบเส้นตรง หรือที่เรียกว่า “linear program” บทเรียนแบบนี้มีการนำเสนอกรอบเนื้อหาไปตามลำดับ นักเรียนจำเป็นต้องศึกษาเนื้อหาและตอบคำถามไปตามลำดับที่ให้ไว้ (2) บทเรียนแบบสาขาหรือที่เรียกว่า “branching program” บทเรียนแบบนี้ต่างจากแบบเส้นตรงตรงที่การตอบสนองของนักเรียนจะมีผลต่อลำดับการศึกษาบทเรียนของนักเรียน นักเรียนเลือกคำตอบ ก. ข. หรือ ค. จะต้องพลิกไปศึกษาข้อคำตอบที่ต่างกัน เช่น คำตอบ ก. เป็นคำตอบที่ผิด คำเฉลยจะให้เหตุผลและชี้แจงว่าเหตุใดจึงผิดและให้กลับไปเลือกคำตอบใหม่ เมื่อเลือกคำตอบ ข. เป็นคำตอบใหม่ ก็ต้องเปิดไปอ่านเฉลยและเหตุผล หลังจากตอบถูกแล้วจึงจะเรียนกรอบต่อไปได้ ดังนั้นลำดับในการศึกษาบทเรียนของนักเรียนแต่ละคนจึงอาจไม่เหมือนกัน(3) บทเรียนแบบไม่แยกกรอบ บทเรียนนี้เหมือนกับบทเรียนแบบเส้นตรง เพียงแต่ไม่เสนอเนื้อหาในรูปของกรอบ แต่จะเสนอสาระต่อเนื่องกันเป็นความเรียงต่อกันไปเรื่อย ๆ

บทเรียนแบบโปรแกรมที่ใช้สอนอาจเป็นบทเรียนที่มีผู้จัดทำไว้แล้ว ซึ่งปกติมักเป็นเรื่องที่เป็นปัญหาในการเรียนรู้ของเด็กจำนวนมาก บทเรียนในกรณีนี้มักเป็นบทเรียนที่นิสิต นักศึกษา ครู อาจารย์ หรือนักวิชาการ ได้จัดทำเป็นวิทยานิพนธ์หรือผลงานวิชาการเผยแพร่ออกไป อย่างไรก็ตามผลงานในลักษณะนี้ยังมีไม่มากนักและเรื่องที่มีอยู่อาจไม่ตรงกับความต้องการของครูซึ่งมีจำนวนมาก ดังนั้นการสร้างบทเรียนแบบโปรแกรมขึ้นใช้เอง จึงเป็นเรื่องที่ครูควรจะดำเนินการเพื่อจะได้ตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะเรื่องของตน

ในการสร้างบทเรียนแบบโปรแกรม ครูผู้สร้างจะต้องวิเคราะห์เนื้อหาที่จะสอนและนำเนื้อหาสาระมาแตกย่อยและเรียงลำดับให้เหมาะสมเพื่อให้ง่ายต่อการเรียนรู้ หลังจากนั้นจึงนำเสนอเนื้อหาสาระนั้นทีละน้อยไปตามลำดับ และมีข้อคำถามที่ท้าทายความคิดของนักเรียนและมีคำตอบเฉลยให้ไว้ด้วย หลังจากนั้นควรมีการทดลองนำบทเรียนไปใช้กับกลุ่มย่อยแล้วปรับปรุง จากนั้นจึงนำไปใช้กับกลุ่มใหญ่ เพื่อหาประสิทธิภาพของบทเรียน

2) **ขั้นการเรียนรู้:** ครูให้นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน จากนั้นครูแนะนำการใช้บทเรียนให้นักเรียนเข้าในทุกขั้นตอน แจกบทเรียนให้นักเรียนศึกษาด้วยตนเองตามกิจกรรมที่บทเรียนกำหนดไว้ โดยนักเรียนแต่ละคนใช้เวลาอย่างน้อยแตกต่างกันไป

3) **ขั้นสรุป:** หลังจากที่นักเรียนศึกษาจนจบบทเรียนแล้ว ครูจึงให้ทำแบบทดสอบหลังเรียน จากนั้นครูสรุปสาระสำคัญเพิ่มเติมสำหรับนักเรียนที่ต้องการทราบ ครูและนักเรียนร่วมกันตรวจสอบและประเมินผลงาน

บทสรุป

“กลยุทธ์การสอน” (teaching strategy) หมายถึง การออกแบบและการสร้างสิ่งแวดล้อมประกอบไปด้วย วิธีการหรือแผนการที่คิดขึ้นอย่างรอบคอบ มีลักษณะเป็นขั้นตอน มีความยืดหยุ่น พลิกแพลงได้ตามสถานการณ์ เพื่อให้นักเรียนบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ได้เรียนและมีประสบการณ์กับสิ่งแวดล้อม ส่วน “วิธีสอน” (teaching method) หมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ที่ครูใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

กลยุทธ์การสอนเป็นตัวกำหนดวิธีสอนที่ครูใช้สอนเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ซึ่งกลยุทธ์การสอนมีอยู่หลากหลายและมีมุ่งเน้นบทบาทของครูและนักเรียนเป็นศูนย์กลางแตกต่างกัน ซึ่งกลยุทธ์และวิธีการสอนตามกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา ได้แก่

1. กลยุทธ์การสอนทางตรง (direct instructional strategy) เป็นกลยุทธ์การสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง เหมาะแก่การสอนที่เน้นการให้ข้อมูล ถ่ายทอดสาระวิชาเบื้องต้นหรือซับซ้อน ซึ่งครูเป็นผู้กำหนดและวางแผนการให้ความรู้ทั้งหมดด้วยตนเอง นักเรียนจะเกิดการเรียนรู้ด้วยการฟังหรือการทำกิจกรรมบางอย่างที่เน้นการใช้ความคิดหรือทักษะเบื้องต้น ตัวอย่างวิธีสอนที่ใช้กลยุทธ์การสอนทางตรง เช่น วิธีสอนแบบบรรยาย (lecture method) วิธีสอนแบบสาธิต (demonstration method)

2. กลยุทธ์การสอนทางอ้อม (indirect instructional strategy) เป็นกลยุทธ์การสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) ในการเรียนรู้และช่วยให้นักเรียนเห็นความสำคัญของตนเอง ฟังตนเองในการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง ตัวอย่างวิธีสอนที่ใช้กลยุทธ์การสอน

ทางอ้อม เช่น วิธีสอนแก้ปัญหา (problem solving method) และวิธีสอนแบบโสเครติส (Socratic method) เป็นต้น

3. กลยุทธ์การสอนแบบมีปฏิสัมพันธ์ (interaction instructional strategy) เป็นกลยุทธ์การสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางและสื่อสารระหว่างสองฝ่ายในการอภิปรายและแลกเปลี่ยนข้อมูล ซึ่งกลยุทธ์การสอนแบบนี้สามารถจัดการเรียนการสอนได้หลากหลายวิธีสอน เช่น วิธีสอนแบบอภิปรายกลุ่มย่อย (small group discuss) วิธีสอนแบบแสดงบทบาทสมมติ (role play) วิธีสอนแบบแสดงละคร (dramatization) เป็นต้น

4. กลยุทธ์การสอนเน้นประสบการณ์ (experiential instructional strategy) เป็นกลยุทธ์การสอนแบบเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และเน้นกิจกรรมเป็นหลัก โดยการจัดการเรียนการสอนเน้นการวางแผนและนำการเรียนรู้ไปปรับใช้ในบริบทอื่น ๆ ตัวอย่างวิธีสอนที่ใช้กลยุทธ์การสอนเน้นประสบการณ์ เช่น วิธีสอนแบบใช้สถานการณ์จำลอง (simulation) และวิธีสอนแบบไปทัศนศึกษา (field trip) เป็นต้น

5. กลยุทธ์การสอนแบบอิสระ (independent instructional strategy) เป็นกลยุทธ์การสอนที่ช่วยสนับสนุนให้นักเรียนแต่ละคนมีพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ การพึ่งพาตนเอง การพัฒนาตนเอง และส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตัวอย่างวิธีสอนที่ใช้กลยุทธ์การสอนแบบอิสระ คือ วิธีสอนแบบใช้บทเรียนโปรแกรม (programmed instruction)

คำถามทบทวน

1. การสอน นิยามได้ว่าอย่างไร
2. การวางกลยุทธ์การสอนมีจำเป็นหรือไม่ อย่างไร
3. กลยุทธ์การสอนและวิธีสอนสัมพันธ์กันอย่างไร
4. วิธีการสอนที่ดีที่สุด มีลักษณะอย่างไร
5. การเลือกวิธีสอนสำหรับการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาเนื้อหาสาระใดสาระหนึ่งควรดำเนินการอย่างไรบ้าง
6. หากนักศึกษาต้องการจัดการเรียนการสอนเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ห้องหนึ่ง จำนวน 45 คน นักศึกษาจะใช้กลยุทธ์ใดในการกำหนดเลือกวิธีสอน เลือกวิธีการสอนใด เพราะเหตุใด

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2561). 80 นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ. (พิมพ์ครั้งที่ 8). นนทบุรี: พี บาลานซ์ดีไซด์แอนพริ้นติ้ง.
- ณรุทธ์ สุทธิจิตต์. (2557). กลยุทธ์การสอน. เอกสารมหกรรมอุดมศึกษาไทย วันที่ 23-27 เมษายน 2557 ณ เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี. สืบค้นเมื่อ 1 ก.ค.65 จาก https://issuu.com/jadesada/docs/thec_03_1
- ธีรพงศ์ แก่นอินทร์. (2554). Socratic Method of Teaching. วารสารศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 22(2), 156 - 166.
- ทิตินา แคมมณี. (2544). ศาสตร์การสอนเพื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ: ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2547). 14 วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2553). ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิธินันท์ ชารีชุม. (2563). กิจกรรมบทบาทสมมติกับการสอนภาษาอังกฤษสำหรับนักเรียนนายสิบตำรวจ, วารสารลวะศรี มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, 4(1), 101-108.
- เนาวรัตน์ อินทรประสิทธิ์ และอาคม สระบัว. (2561). การพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษผ่านกิจกรรมการโต้วาท. โครงการวิจัยมหาวิทยาลัยราชชมงคลสุวรรณภูมิ.
- เบญจวรรณ กี่สุขพันธ์. (2560). เทคนิคการจัดการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- วรางคณา ผลประเสริฐ. (2554). แนวคิดการจัดการเชิงกลยุทธ์, ใน วรางคณา ผลประเสริฐ และคณะ. (บรรณาธิการ). การจัดการเชิงกลยุทธ์ในการบริหารโรงพยาบาล. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สิรวรรณ ศรีพหล และพันทิพา อุทัยสุข. (2540). การสอนแบบโครงการ. นนทบุรี: สำนักเทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุคนธ์ สินธพานนท์. (2551). นวัตกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพของเยาวชน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ 9119 เทคนิควิธีคิด.
- สุทน ทองเล็ก. (2562). คิดอย่างชาญฉลาด กระบวนการวิภาษวิธี : โสเครติส. วารสารวิจัยวิชาการ, 2(2), 135-148.

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. (2545). 19 *วิธีการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาความรู้และทักษะ*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

_____. (2550). 21 *วิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

อรภัทร สิทธิรักษ์. (2540). *หลักการสอน*. นครศรีธรรมราช: สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช.

อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2550). *หลักการสอน*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

อินทิรา บุญยาทร. (2542). *หลักการสอน*. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.

ภาษาอังกฤษ

Dewey, J. (1916). *Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education*. New York: MacMillan.

Good, C. V. (1973). *Dictionary of Education*. (3rd ed.). New York: McGraw-Hill.

Lefrancois, G.R. (2000). *Psychology for Teaching*. (10th ed). Australia: Wadsworth.

Pfouts, D.K. (2003). The Benefits of Outdoor Learning Centers for Young Gifted Learners. *Gifted Child Today*, 26(1), 56-63.

Westwood, P. (2008). *What Teachers Need to Know about Teaching Methods*. Melbourne: Australian Council for Educational Research.

Wiles, P. (1975). The Principles of Cultural Exchange. *Millennium*, 4(2), 164–172.
<https://doi.org/10.1177/03058298750040020601>